

usiqi

Dərslik

~~LAYIHƏ~~
8

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadیرiz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hər bə qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bə məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

LAYİHƏ

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

LAYIHƏ

OQTAY RƏCƏBOV
NAZİM KAZIMOV
AYTƏN BABAYEVA

Ümumtəhsil
məktəblərinin

-ci sinfi üçün

Musiqi fənni üzrə **DƏRSLİK**

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
qrif nömrəsi: ____-2019

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

M Ü N D Ə R İ C A T

I BÖLMƏ

BƏSTƏKARLARIN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

1. Üzeyir Hacıbəylinin operettalarında xalq musiqisi.....	8
2. Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında xalq musiqisi	10
3. Bəstəkar Fikrət Əmirov və simfonik muğamlar	12
4. Lendlərdən valsa qədər	14
5. Pyotr İliç Çaykovski və xalq musiqisi	16
6. Maestro Niyazi və «Rast» simfonik muğamı.....	18
7. Tofiq Quliyev və Azərbaycan xalq rəqsləri	20
8. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	22

II BÖLMƏ

AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ SİMFONİK YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

9. Qara Qarayev və dünya xalqlarının musiqisi.....	24
10. Süleyman Ələsgərov və «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı	26
11. Müslüm Maqomayevin yaradıcılığında xalq musiqisi	28
12. Cəhangir Cəhangirov və xalq musiqisi	30
13–14. I yarımildə keçilmiş mövzuların təkrarı	32
15–16. Sınıf konsertinə hazırlıq	32
17. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	32

III BÖLMƏ

MUĞAMDAN OPERAYADƏK

18. Muğam haqqında.....	34
19. 1990-cı il 20 Yanvar faciəsini səsləndirən muğamlar	36
20. Not səsləri və muğamlar haqqında	38
21. Soltan Hacıbəyovun yaradıcılığında muğam və folklor musiqisi.....	40
22. Amerika cazı və Azərbaycan muğamı	42
23. Corc Gerşvin və caz	44
24. Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı və «Rast» muğam intonasiyaları.....	46
25. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	48

IV BÖLMƏ

XALQ MUSIQISI VƏ PROFESSIONAL MUSIQİÇİLƏR

26. Bülbül və xalq musiqisi	50
27. Rəşid Behbudov və xalq musiqisi	52
28. Xalq musiqisi və xalq sənətkarları	55
29. Muğamdan operayadək	58
30. Zeynəb Xanlarova və Azərbaycan muğamı	60
31. Müslüm Maqomayev (nəvə) və muğam operası	62
32. Şövkət Ələkbərova və Azərbaycan muğamı	64
33. Bəhram Mansurov və muğam operası.....	66
34. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	68
Mahnı repertuarı	69
Sınıf və məktəb konsertlərində istifadə etmək üçün əlavə repertuar.....	84
Ədəbiyyat siyahısı.....	95

LAYIHƏ

DƏRSLİKDƏ İSTİFADƏ OLUNMUŞ ŞƏRTİ İŞARƏLƏR

Bunu da bilin

Notla oxuyaq

Suallar və tapşırıqlar

Yeni mahnı öyrənək

LAYIHƏ

I BÖLMƏ

*Bəstəkarların
yaradıcılığında
xalq musiqisi*

LAYIHƏ

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN OPERETTALARINDA XALQ MUSIQISI

Üzeyir Hacıbəyli

xalq rəqslərinin melodiylarından istifadə etmişdir. «Məşədi İbad, Gülnaz və Sənəmin triosu» isə «Hüsnü bağında» xalq mahnısının melodiyası əsasında yazılmışdır.

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli əsərlərində xalq musiqisi nümunələrindən istifadə etmişdir. «Arşın mal alan» (1913) operettasında ifa edilən «Süleymani» rəqsi Azərbaycan xalq rəqsidir. «O olmasın, bu olsun» (1910) operettasında səslənən «Hamamın içində» musiqi nümunəsi isə aşiq mahnısıdır. Bu operettadakı «Məşədi İbad»ın mahnısında «Uzundərə», «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»ndə isə «Darçını» Azərbaycan

*«Rüstəm bəylə
Məşədi İbadın dueti»*

Musiqi dinləyərk və müqayisə edərk

«Darçını». Azərbaycan xalq rəqsi

Üzeyir Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun» operettasından «Rüstəm bəylə Məşədi İbadın dueti»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

«Darçını»
Azərbaycan
xalq rəqsi

1. Instrumental ifadə səslənir.
2. Melodiya tar musiqi alətində ifa edilir.
3. Müşayiətçi ritm qrupudur.

Oxşar

Melodiylar
eynidir. ↑

Fərqli

«Rüstəm bəylə
Məşədi İbadın
dueti»

1. Simfonik orkestrin ifasında səslənir.
2. Əsərin melodiyası iki kişi səsi vasitəsilə ifa olunur.
3. Müşayiətçi simfonik orkestrdir.

Darçın Şərq ölkələrində geniş istifadə olunan ədviyyat növüdür. «Darçını» xalq rəqsinin adı da məhz bu ədviyyatın adından götürülmüşdür.

Hüsni bağında (Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

BAYRAM GÜNÜ

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

I

Azad ellərinin gənc nəsliyə biz,
Sevinclə doludur körpə qəlbimiz.
Biz azad bülbülük, ölkəmiz gülşən,
Bu bayram günündə gəzirik şən-şən.

II

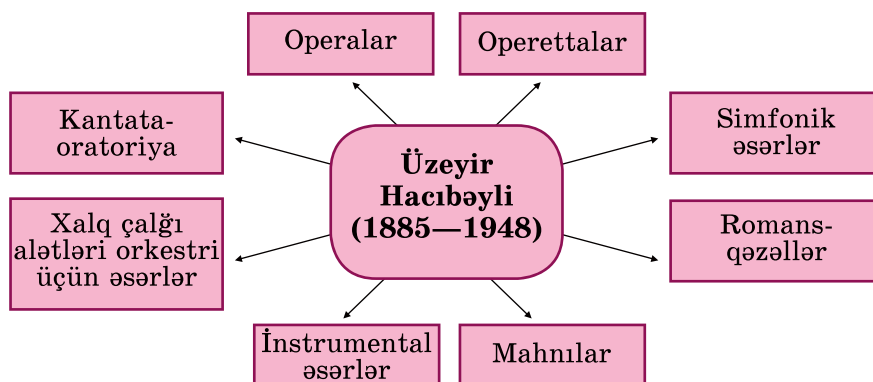
Sevirik anamız Azərbaycanı,
Odur qəlbimizin hiss-həyəcanı.
Gündə çiçəklənir Vətən torpağı,
Səadət günəşi olub bayrağı.

1. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operettalarında Azərbaycan xalq musiqisindən istifadə olunub?
2. Xalq musiqi nümunələrinin operettadakı obrazların xarakterinin açılmasında rolu nədən ibarətdir?
3. «Uzundərə» Azərbaycan xalq rəqsi ilə «Məşədi İbad mahnısı» arasında oxşar və fərqli cəhətləri Venn diaqramı vasitəsilə göstərin.

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

Dünya şöhrətli bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında ən müxtəlif janrlarda musiqi nümunələrinə rast gəlmək olar.

Bu janrların əksəriyyəti dünya klassik musiqi mədəniyyətində mövcud olsa da, ilk «Romans-qəzəl» janrının yaradıcısı məhz Üzeyir Hacıbəylidir. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin təşkilatçısı və onlar üçün yazılmış ilk əsərlərin müəllifi də Üzeyir Hacıbəyli olmuşdur.

Musiqi dinləyək

«Cəngi». Azərbaycan xalq hərbi rəqsi (xalq çalğı alətlərinin ifasında)

Üzeyir Hacıbəyli. «Koroğlu» operasından «Cəngi»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

«Cəngi». Azərbaycan xalq rəqsi

1. Xalq çalğı alətlərinin ifasında səslənir.
2. Notsuz ifa olunur.

Oxşar

Melodiya ↑

Fərqli

«Koroğlu» operasından «Cəngi»

1. Böyük simfonik orkestrin ifasında səslənir.
2. Notla ifa olunur.

Üzeyir Hacıbəyli.

«Leyli və Məcnun» operasından «Müqəddimə»

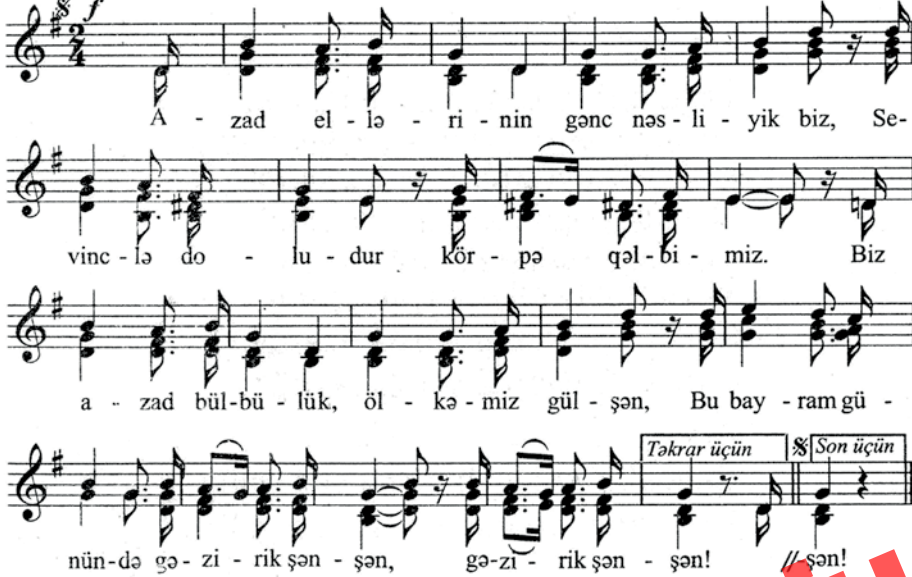
Mahnını notla və sözləri ilə ikisəsli oxuyaq

BAYRAM GÜNÜ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

Tempo di marcia

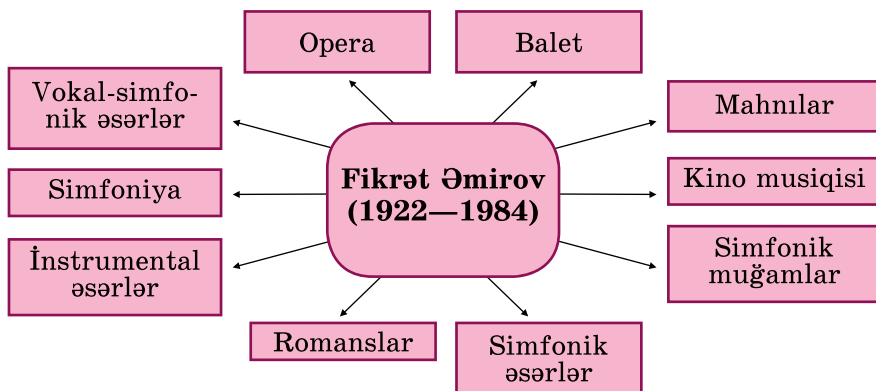
1. Üzeyir Hacıbəyli hansı janrlarda musiqi əsərləri yazmışdır?
2. «Cəngi» xalq musiqisinin xarakteri necədir və ondan «Koroğlu» operasında hansı məqsədlə istifadə edilmişdir?
3. Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında əhatə olunmayan janrlar hansılardır?
4. «Cəngi» xalq hərbi rəqsi ilə «Koroğlu» operasından «Cəngi»nin oxşar cəhətlərini aydınlaşdırın.

Fikrət Əmirov

BƏSTƏKAR FİKRƏT ƏMİROV VƏ SİMFONİK MUĞAMLAR

Görkəmli bəstəkar Fikrət Əmirov musiqinin, demək olar ki, bütün janrlarında gözəl əsərlər yazmışdır. Bəstəkar dünya musiqi incəsənətinə «Şur» və «Kürd-ovşarı» simfonik muğamları, «Sevil» operası, «Azərbaycan kapriççiosu» və «Min bir gecə» baleti kimi zəngin əsərlər bəxş etmişdir.

Musiqi dinləyərkən və müqayisə edərkən

Klassik Azərbaycan «Şur» muğamından «Maye-şur»
Fikrət Əmirov. «Şur» simfonik muğamından «Maye-şur»

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

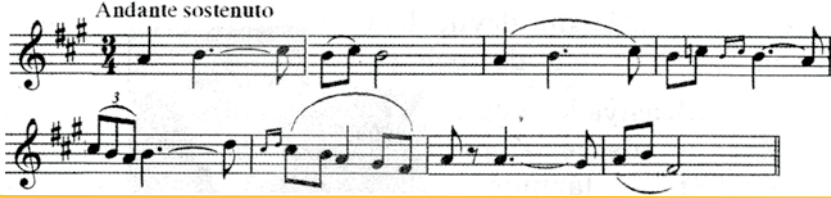
1. «Şur» klassik muğamının «Maye-şur» və «Şur» simfonik muğamının «Maye-şur» şöbələrinin adları eynidir.
2. Hər iki əsərin musiqisi eynidir.

Fərqli cəhətlər

1. «Şur» klassik muğamının «Maye-şur» şöbəsi müxtəlif Azərbaycan xalq çalğı alətlərində solo kimi ifa olunur.
2. «Şur» simfonik muğamının «Maye-şur» şöbəsinə simfonik orkestr ifa edir.

«Şur» simfonik muğamının
«Müqəddimə» şöbəindən bir parça

«Müqəddimə» muğamın əvvəlində
ifa olunan, dəqiq vəznə, aydın ritmə malik
instrumental musiqidir.

Mahnını yada salaraq notla və sözləri ilə oxuyaq

Fikrət Əmirov.
«SEVİL» OPERASINDAN «LAYLAY»

Bu mahnının melodiyası «Şur» muğamına əsaslanır.

1. Simfonik muğam janrının müəllifi hansı bəstəkardır?
2. «Laylay» mahnısı hansı operadandır?
3. «Şur» klassik və «Şur» simfonik muğamlarının «Maye-şur» şöbələrinin oxşar və fərqli cəhətlərini şərh et.

İohann Ştraus

LENDLERDƏN VALSA QƏDƏR

Avstriya bəstəkarı İohann Ştraus (oğul) bütün dünyada «Valslar kralı» kimi tanınır. Onun «Mavi Dunay», «Artistin həyatı», «Vyana meşəsinin nağılı», «Bahar səsləri» və digər əsərləri adi valsdan rəqs poeması səviyyəsinə qalxmışdır.

Onun «Vyana operettaları» («Yarasa», «Veneziyada gecə», «Qaraçı baron») dünyanın ən tanınmış teatr səhnələrində tamaşaya qoyulmuşdur.

«Lendler» adlı Avstriya-alman rəqsinin tarixi çox maraqlıdır. 3/4 ölçülü və iki nəfər tərəfindən ifa olunan bu rəqs Avstriyanın Landl vilayətində yaranıb və «kəndli rəqsi» kimi məşhurlaşılıb. Almaniya, Avstriya və Çexiyada bayram gecələrinin sevimli rəqsinə çevrilib. XVIII — XIX əsrlərdə vals böyük sürətlə Vyana fəth edir. İohann Ştrausun (oğul) yazdığı valslar dünyanı heyran qoyur. Mixail Qlinkanın «Vals-fantaziya», Ferens Listin «Mefisto-vals», Pyotr Çaykovskinin «Sentimental vals», Ferederik Şopenin valsı bütən dünya musiqisevərlərinin qəlbini fəth edir.

Lendler alman rəqsi olan doyçun və valsın sələfi hesab edilir. Amma bu rəqs valsa nisbətən bir qədər aramla ifa olunur.

Musiqi dinləyək

İohann Ştraus. «Vyana meşəsinin nağılı» valsı

Bu rəqs simfonik orkestr üçün yazılmışdır. Həzin və valehedici melodiyaya malik olan bu vals insanları həyatı sevməyə çağırır.

XX əsrdə də dünya bəstəkarları tərəfindən bu janrda gözəl nümunələr yaradılmışdır. Sergey Prokofyevin «Hərb və sülh» operasından və Qara Qarayevin «Yeddi gözəl» baletindən vals bu janrın klassik nümunələridir. Bəstəkar Musa Mirzəyevin simli alətlər üçün yazdığı «Vals» da olduqca diqqətəlayiq əsərdir.

Qara Qarayev.

«Yeddi gözəl» baletindəki «Vals»dan bir parça

MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN

Musiqisi Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
sözləri Konstantin Simonovundur
(tərcümə edən Zeynal Cəbbarzadə).

I

Bakı, Bakı,
Mənim əziz şəhərim.
İnan, Odlar vətəni,
Mənimsən, mənim.

II

Xəzər, Xəzər,
Adın gəzir dünyanı.
İnan, sənə bir bənzər,
Sənə tay hanı?

Nəqərat:

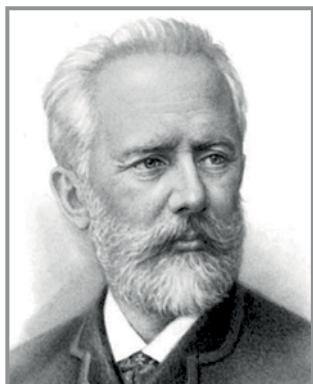
Qardaş, mərd Azərbaycan,
Şən ellərin bəxtəvər
Yaşar sən.
Bəh-bəh, gör nə büsat var!
Coşdu yenə ürəyimdə arzular.

Mahnı 6/8 metrik ölçüdə, aramlı vals tempində ifa olunur.

1. Vals musiqi janrı kimi harada yaranmışdır?
2. Vals janrında yazan hansı bəstəkarları tanıyırsınız?
3. «Bal gecələrinin sevimli rəqsi: ləndlər doyc və vals» mövzusunda danışın.

PYOTR İLİÇ ÇAYKOVSKI VƏ XALQ MUSİQİSİ

Pyotr İliç Çaykovski

Dahi rus bəstəkarı Pyotr İliç Çaykovski 1840-cı ildə Vyatski quberniyasının Votkinsk şəhərində anadan olmuşdur. Bəstəkarın anası musiqi istedadına malik bir qadın idi. O, fortepiano çalır, romansları və xalq mahnılarını məharətlə ifa edirdi. Məhz ilk dəfə xalq musiqisini gələcək bəstəkara sevdirən də onun anası olmuşdur. Yaradıcılığının ilk illərində bəstəkar dörd opera, «Sonalar gölü» baletini, «Romeo və Culyetta» uvertura-fantaziyasını, «Tufan» simfonik-fantaziyasını, «Franceska da Rimini» kimi proqramlı simfonik əsərlərini, fortepiano və simfonik orkestr üçün 1 sayılı konsertini yazır. Ümumilikdə, bəstəkar on opera, üç balet, altı simfoniya, proqramlı simfonik əsərlər, fortepiano və orkestr, skripka və orkestr üçün konsertlər, trio və kvartetlər, romanslar, «Uşaq albomu», «İlin fəsilləri» fortepiano albomları yaradır. Bəstəkarın yaradıcılığında xalq mahnıları böyük rol oynayıb. II simfoniya «Durnalar» adlı ukrayna xalq mahnısından, IV simfoniyanın finalında isə «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısından istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

P.İ.Çaykovski. «IV simfoniya». «Final» hissəsindən bir parça

Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi (Rus xalq mahnısı)

Moderato

«Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» rus xalq mahnısının tonallığını təyin edib oxuyaq:

Re minor

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
sözləri Konstantin Simonovundur
(tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə).*

Vals tempində

Ba - k ı, Ba - k ı, Mə - nim ə - ziz şə - hə - rim. İ - nan, od - lar və - tə - ni, mə - nim - sən, mə - nim Qar - Bəh - daş, bəh, mərd A - zər - bay - can, gör nə bə - sat var! Şən el - lə - rin bəx - tə - vər ya - şar sə - Coş - du ye - nə ü - rə - yim - də ar - zu nin lar - lar.

Gördüyünüz kimi, mahnının üzərində iki xalqın bəstəkarı birgə işləmişdir.

1. «Çöldə ağcaqayın ağacı bitmişdi» mahnısı hansı xalqa məxsusdur?
2. Xalq musiqisini bəstəkar sevdiren kim olub?
3. Pyotr İliç Çaykovski haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

MAESTRO NİYAZİ VƏ «RAST» SİMFONİK MUĞAMI

Niyazi

dirijorluq edir. Niyazi «1920-ci ildə» opera-kantatası, simfonik orkestr üçün «Rəqs süitası», «Qaytağı» və bir sıra kütləvi mahnılar yazır. Sonrakı illərdə bəstəkar lirik-romantik «Xosrov və Şirin» operasını, «Rast» simfonik muğamını, Hindistan yazıçısı Rabindranat Taqorun əsəri əsasında «Çitra» baletini yazır və bu əsərə görə Cəvahiriləl Nehru adına Beynəlxalq mükafatın laureatı olur.

Dahi Azərbaycan dirijoru və bəstəkarı Niyazi Tağızadə-Hacıbəyov 1912-ci ildə Tbilisi şəhərində Üzeyir Hacıbəylinin qardaşı, tanınmış bəstəkar Zülfüqar Hacıbəyovun ailəsində anadan olub.

Kiçik yaşlarından ətrafında məşhur musiqi xadimlərini görən Niyazidə musiqiyə böyük maraq oyanır. İlk əsərlərini — «Zaqatala süitası» simfonik poemasını, «Vətən haqqında mahnı» və «Birinci deputat» mahnılarını 1935-ci ildə yazır. 1937-ci ildə M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrına dirijor təyin olunur. Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu», Qara Qarayev və Cövdət Hacıyevin «Vətən» və Fikrət Əmirovun «Sevil» operalarına, Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» baletinə

*Müslüm Maqomayev «Vətən haqqında mahnı»-nı oxuyur.
Dirijor Maestro Niyazidir*

Musiqi dinləyək

Niyazi. «Rast» simfonik muğamının «Maye» şöbəsi **bir parça**
«Rast» klassik Azərbaycan muğamının «Maye» şöbəsi **bir parça**

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

1. Adları eynidir.
2. Şöbələrin adı eynidir.
3. Melodik cəhətdən eynidir.

Fərqli cəhətlər

1. Simfonik muğam simfonik orkestr tərəfindən ifa olunur.
2. Klassik muğam xalq üçlüyü tərəfindən ifa olunur.

«Rast» simfonik muğamının «Gərayı» şöbəindən bir parça

Moderato

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

*Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

I

Əcəb ağ gündədir mənim Vətənim,
Günlər keçir bayram kimi, el gülür.
Rəngdən-rəngə girir çölüm, çəmənim,
Aşığın sazında gülür, tel gülür.

Nəqərat:

Gülür bağlar, uca dağlar,
Əcəb gözəldir, bu şən çağlar.

II

Yaxın gələ bilməz bizə kədər, yas,
Gülür ölkəmizin qızı, gəlini.
Gecə-gündüz nəğmə söylər Kür, Araz,
Kim istəməz azad, xoşbəxt elini?!

Nəqərat:

Dil azaddır, el azaddır,
Azad sazlarda söz azaddır.

1. Niyazi ilə Üzeyir Hacıbəyli hansı qohumluq əlaqələri birləşdirir?
2. «Rast» simfonik muğamının xarakteri necədir?
3. «Vətən haqqında mahnı»da vətən necə təənnüm olunur?
Bu haqda danışın.

LAYIHƏ

TOFIQ QULİYEV VƏ AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİ

Tofiq Quliyev

«Darçını», «Keçiməməsi», «Cığ-cığa», «Bəxtəvəri» və «Turacı» xalq rəqslərini fortepiano üçün işləmişdir. Tofiq Quliyev «Ögey ana», «Bəxtiyar», «Onu bağışlamaq olarmı», «Möcüzələr adası», «Telefonçu qız», «Nəsimi» və s. kimi filmlərə musiqi bəstələmişdir. Bəstəkar uzun illər Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının rəhbəri olmuşdur. O, 2000-ci ildə vəfat etmişdir.

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Tofiq Quliyev 1917-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. 1934-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının fortepiano və dirijorluq fakültəsində təhsil almışdır. Bəstəkarın ilk melodiyalarından biri olan M.Ə.Sabirin «Uşaq və buz» şeirinə yazdığı «Dərsə gedən bir uşaq» mahnısı da məhz bu illərdə yaranmışdır. Tofiq Quliyev «Rast» və «Zabul segah» muğamlarını nota almaqla bərabər, onları fortepiano üçün də işləmişdir. Tofiq Quliyev kino musiqisi və mahnı janrında gözəl nümunələr yaratmışdır. Keçən əsrin 50-ci illərində bəstəkar «Nuxa», «Qulu», «Brilyant», «Yüz bir», «Əskərani», «Qızılgül», «Altı nömrə», «Lalə», «Şalaxo», «Xalabacı», «Narını»,

*Fərhad Bədəlbəyli
«Qaytağı» fortepiano
pyesini ifa edərkən*

«Qaytağı» Azərbaycan xalq rəqsindən bir parça

Allegretto

Musiqi dinləyək

Tofiq Quliyev. «Qaytağı» fortepiano pyesi

Azərbaycan xalq ruhunda yazılmış bu virtuoz əsər fortepiano aləti üçün işlənmişdir. Bu rəqs əsərinin ilk ifaçısı Fərhad Bədəlbəyli olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, «Qaytağı» eyniadlı Azərbaycan xalq rəqsi əsasında yazılmışdır.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

Allegretto

mf

Ə - cəb ağ gün - də - dir mə - nim Və - tə - nim,
Gün - lər ke - çir bay - ram ki - mi, el gü - lür.

Rəng - dən - rən - gə gi - rir çö - lüm, ça - mə - nim.
A - şı - ğın sa - zın - da gü - lür, tel gü - lür.

Nəqərat:

Gü - lür bağ - lar, *p* u - ca dağ - lar, *p*

mf

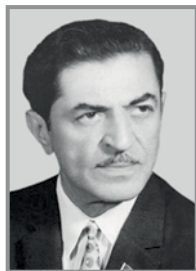
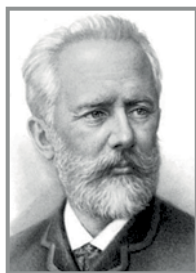
Ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar.

1. Tofiq Quliyev hansı xalq rəqslərini fortepiano aləti üçün işləmişdir?
2. Forteplano alətində dinlədiyiniz «Qaytağı» rəqsi xalqa, yoxsa bəstəkarə məxsusdur?
3. Məşhur rəqs ustaları haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Mövzu ilə əlaqədar bəstəkarların adlarını şəkillərinə görə təyin edin.

TESTLƏR

1. «Arşın mal alan» operettasının müəllifi kimdir?

- a) Qara Qarayev b) Fikrət Əmirov c) Üzeyir Hacıbəyli

2. «Rast» simfonik muğamının müəllifi kimdir?

- a) Fikrət Əmirov b) Süleyman Ələsgərov c) Niyazi

3. «Şur» simfonik muğamının müəllifi kimdir?

- a) Qara Qarayev b) Fikrət Əmirov c) Niyazi

4. «Ländler» hansı xalqa məxsus rəqsdir?

- a) fransız b) alman c) Avstriya

5. İ.Ştraus (oğul) hansı xalqın bəstəkarıdır?

- a) fransız b) rus c) Avstriya

6. «Tərəkəmə», «Vağzalı», «Qaytağı», «Turaci», «Dərçini» hansı xalqa məxsus rəqslərdir?

- a) gürcü b) rus c) Azərbaycan

II BÖLMƏ

*Azərbaycan
bəstəkarlarının
simfonik
yaratıcılığında
xalq musiqisi*

Layihə

QARA QARAYEV VƏ DÜNYA XALQLARININ MUSIQISI

Qara Qarayev

Dünya şöhrətli bəstəkar Qara Qarayev 1918-ci ildə Bakıda həkim ailəsində anadan olub. 1935-ci ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının bəstəkarlıq fakültəsində, Üzeyir Hacıbəylinin sinfində Azərbaycan xalq musiqisinin əsaslarını öyrənib. 1938-ci ildə «Ürək mahnısı» kantatasını yazıb. Sonrakı illərdə Qara Qarayevin Cövdət Hacıyevlə birlikdə işlədiyi «Vətən» operası, onun ardınca «Leyli və Məcnun» (Nizami Gəncəvinin 800 illiyi münasibətilə) simfonik poeması Dövlət mükafatına layiq görülür. Sonradan klassik balet musiqisinin ənənələrini inkişaf etdirən bəstəkar «Yeddi gözəl» baletini yazır. Sonralar Qara Qarayev alban melodiyaları əsasında simfonik orkestr üçün «Alban rapsodiyası», ispan xalq musiqisi intonasiyaları əsasında «Don Ki-xot qravürləri» (eyniadlı film əsasında), Afrika zəncilərinin həyatına həsr olunmuş «İldırımlı yollarla» baletini işləyir. «Vyetnam» süitasında bəstəkar Vyetnam xalq musiqisi intonasiyalarını simfonik orkestrin müxtəlif tembrləri vasitəsilə inkişaf etdirir. Onun bir çox filmlərə, Mixail Lermontovun «Maskarad», Vilyam Şekspirin «Hamlet» pyeslərinə yazdığı musiqi nümunələri də məhz xalq musiqi intonasiyalarına əsaslanmışdır.

Bəstəkar «Yeddi gözəl» baletində müxtəlif xalqlara məxsus olan yeddi gözəlin obrazını onların təmsil etdikləri xalqların musiqi intonasiyalarından istifadə edərək yaradıb.

Qara Qarayev.

«İldırımlı yollarla» baletindən melodiya

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Slavyan gözəli»

Qara Qarayev. «Yeddi gözəl» baletindən «Gözəllər gözəli»

Mahnını yada salaraq notla oxuyaq

GƏNCLİK MAHNISI

*Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.*

Tempo di valse

mf

Xor S A

Dal - ға - lı Xə - zər - də biz

sal - dıq ilk qəh - rə - man bir şə - hər Bu şə -

hər-dən, bu yer - dən gör-mə - yib heç bə - şər. Naqarat: Bir vü -

S

Xor A

qar - la, if - ti - xar - la du - rur şö - rət

A ---

a - da - sı, Bu - ruq - la - rın dal - ға - lar - la

A ---

qov - ға - sı var, qov - ға - sı!

1. Qara Qarayevin hansı baletində müxtəlif xalqlara məxsus yeddi gözəlin obrazı musiqi vasitəsilə təsvir olunub?
2. Qara Qarayevin hansı musiqi əsərlərini tanıyırsınız?
3. Qara Qarayev haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROV VƏ «BAYATI-ŞİRAZ» SİMFONİK MUĞAMI

Süleyman Ələsgərov

Süleyman Ələsgərov 1924-cü ildə Şuşa şəhərində anadan olub. 1943-cü ildə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına daxil olub. Konservatoriyada oxuduğu illərdə «Həzi Aslanovun xatirəsinə» simfonik poemasını, «Məhəbbət gülü» musiqili komediyasını, skripka, violonçel və fortepiano triosunu, «Vətən» simfoniyasını, «Gözlə məni», «Gözləyirəm», «Xatirə» mahnılarını və digər əsərlərini yazmışdır. 1967-ci ildə bəstəkarın «Milyonçunun dilənçi oğlu» musiqili komediyası Azərbaycan Dövlət mükafatına layiq görülür. Bu illərdə bəstəkarın «Ulduz» operettası əsasında eyniadlı musiqili bədii film çəkilir. 1962-ci ildə bəstəkarın Nəriman Nərimanovun eyniadlı əsəri əsasında yazdığı «Bahadır və Sona» operası səhnələşdirilir. Sonrakı illərdə bəstəkar «Vətənə eşq olsun», «Bahar təranələri», «Bir bayraq altında» kantatalarını və «Çingiz İldırım» vokal-simfonik poemasını yazır. Süleyman Ələsgərovun «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamı, «Sərvi-xuramanım mənim», «Vətənimdir» romans-qəzəlləri bu gün də uğurla səslənir. Bəstəkar böyükklər və uşaqlar üçün çoxlu sayda mahnıların müəllifidir.

Musiqi dinləyək

Süleyman Ələsgərov. «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamından bir parça

Bu simfonik muğamda sərbəst vəznli improvizasiya xarakterli şöbələr, dəqiq vəznli təsnif, diringə və rənglər var. Bəstəkar simfonik orkestrin alətlərinin müxtəlif koloritlərindən istifadə edərək, bir-birini sevən iki gəncin sevgi həyatını xatırladan bütöv bir lövhə yaratmışdır.

Küçələrə su səpmişəm (Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato cantabile

«Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanan bu musiqi Rəşid Behbudovun ifasında səslənir və notla oxunulan variantla müqayisə edilir.

AMAN, OVÇU
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Andantino

A - man, ov - çu, vur - ma mə - ni,
Mən bu da - ğın, a ba-lam, ma - ra - lı - yam.
Ma-ra - lı - yam, ma - ra - lı - yam,
Mən bu ye - rin, a gü-lüm, ma - ra - lı - yam, ba - la,
Ov - çu ə - lin - dən, a ba-lam, ya - ra - lı - yam.

I

Aman, ovçu, vurma məni,
Mən bu dağın, a balam, maralıyam.
Maralıyam, maralıyam,
Mən bu yerin, a gülüm, maralıyam, bala,
Ovçu əlindən, a balam, yaralıyam.

II

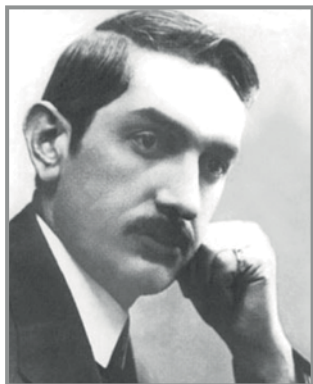
Bu dağlarda maral gəzər,
Ayaqların, a balam, daşlar əzər.
Mən yarıma neyləmişəm,
Yarım məndən, ay balam, kənar gəzər.

Bu mahnı «Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanır.

1. «Bayatı-Şiraz» simfonik muğamında bəstəkar hansı lövhəni yaratmışdır?
2. Hansı xalq mahnıları «Bayatı-Şiraz» muğamı üzərində səslənir?
3. Süleyman Ələsgərovun daha hansı əsərlərini tanıyırsınız?
4. «Aman, ovçu» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

MÜSLÜM MAQOMAYEVİN YARADICILIĞINDA XALQ MUSIQISI

Müslüm Maqomayev

Əbdül Müslüm Maqomayev (böyük) 1885-ci ildə Qroznı şəhərində anadan olub. Onun atası xalq çalğı alətlərində gözəl ifa edir, anası isə məlahətli səsi ilə xalq mahnıları oxuyurdu. Müslüm Maqomayev Qori seminariyasını Üzeyir Hacıbəyli ilə birlikdə bitirir. Bu tədris ocağında o, qoboy və skripkada ifa etməyi öyrənir, vokal və musiqi nəzəriyyəsi fənləri ilə tanış olur, orkestrdə dirijorluq edir. Elə bu ərəfədə Müslüm Azərbaycan xalq musiqisinin incəliklərini öyrənir. 1912-ci ildən Üzeyir Hacıbəylinin yaxın silahdaşı kimi Azərbaycanın musiqi həyatında fəal iştirak edir. Bu illərdə bəstəkar «Şah İsmayıl»ı yazır və bu opera 1919-cu ildə tamaşaya qoyulur. Sonrakı illərdə «Yaz», «Tarla», «Bizim kənd», «Neft» kimi mahnıları, eyni zamanda kiçik orkestr üçün «Azərbaycan çöllərində», «Ceyran» rapsodiyalarını, «Ləzginka», «Turacı», «Əskərani», «Şəlalə» kimi rəqsləri, «Rəngi-Şüştər», «Təsnifi-Şur», «Pişdəramədi-çahargah», «Radio marşı» kimi əsərlərini yazır.

1935-ci ildə bəstəkarın inqilabi mövzuda «Nərgiz» operası yaranır. Bu operada da bəstəkar «Şah İsmayıl» operasında olduğu kimi orijinal musiqi ilə bərabər, həm də xalq musiqi nümunələrindən istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Nərgiz» operası. I pərdədən «Nərgizin ariyası»ndan bir parça

Allegro

Müslüm Maqomayev.
«Nərgiz» operası. I pərdədən
«Qızlar xoru»ndan bir parça

Xorun lirik və rəqsvarı melodiyası, həm də onun bənd quruluşuna malik olması bu musiqi nümunəsini xalq mahnı melodiyalarına yaxın edir.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyağ

**Müslüm Maqomayev.
«NƏRGİZ» operası.
«NƏRGİZİN ARIYASI»ndan bir parça**

Moderato

Da - ğın ba - şın - dan bir in - cə
səs gə - lir, səs gə - lir, Din - lə - dik - cə
o - nu ru - hum din - cə - lir, ru - hum din - cə - lir.

1. Müslüm Maqomayevin hansı operalarını tanıyırsınız?
2. Müslüm Maqomayev hansı Azərbaycan xalq musiqi nümunələrindən öz əsərlərində istifadə etmişdir?
3. «Nərgiz» operası hansı mövzuda yazılmışdır?
4. Müslüm Maqomayev haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

LAYIHƏ

CAHANGİR CAHANGİROV VƏ XALQ MUSİQİSİ

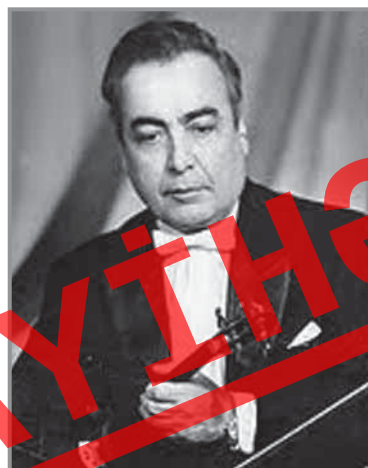
*Cahangir
Cahangirov*

Görkəmli bəstəkar Cahangir Cahangirov 1921-ci ildə Bakının Balaxanı kəndində, fəhlə ailəsində anadan olub. Musiqiyə böyük maraq göstərən Cahangir Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının xalq musiqisi şöbəsinə qəbul olunur və filarmoniyanın mahnı və rəqs ansamblının xor qrupuna, sazçı qızlar ansamblına rəhbərlik edir. Təhsil illəri dövründə onun Nizami Gəncəvinin sözlərinə yazdığı «Gül camalın» romansı, skripka və fortepiano üçün sonatinası, «Arazın o tayında» vokal-simfonik poeması, «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert» və digər əsərləri yaranır. Konservatoriyanı 1951-ci ildə bitirir. O, 1954-cü ildən ömrünün sonuna kimi konservatoriyanın xor kafedrasına rəhbərlik edir. 1957-ci ildə bəstəkar yazıçı Mirzə İbrahimovun «Gələcək gün» romanı əsasında «Azad» operasını, 1959-cu ildə «Füzuli» kantatasını yazır və bu əsər Məhəmməd Füzulinin 400 illiyi münasibətilə keçirilən müsabiqədə birinci yeri tutur. Bu illərdə bəstəkar mahnılar və müxtəlif janrlı musiqi əsərləri yazır. 1979-cu ildə bəstəkarın «Xanəndənin taleyi» operası Mirzə Fətəli Axundov adına Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyulur. Onun bütün əsərləri Azərbaycan muğamlarına, xalq mahnı və rəqslərinə əsaslanır. Cahangir Cahangirov 1992-ci ildə Bakıda vəfat etmişdir.

Musiqi dinləyək

C.Cahangirov. «Skripka və simfonik orkestr üçün konsert»in III hissəsindən bir parça

C.Cahangirov bu əsərdə «Bu gün ayın üçüdür» adlı Azərbaycan xalq mahnısının melodiyasından istifadə etmişdir. Bu əsəri ilk dəfə skripkada Azərbaycanın Xalq artisti Azad Əliyev ifa etmişdir.

Azad Əliyev

Bu gün ayın üçüdür
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Mahnını yada salaraq oxuyaq

QARABAĞ

Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.

I

Sən ellərin, könüllərin
Ülvi diyarısan,
Şirin canın, Azərbaycanın
Bir əbədi baharısan.

II

Quşlar uçar, güllər açar
Mavi qucağında.
Hara baxsan, zövq alacaqsan
Sənin İsa bulağında.

Nəqərat:

Cənnətim Qarabağ!
Zinətim Qarabağ!
Nəğmələr gülüstanısan,
Sevgi dastanısan.

Nəqərat:

1. «Bu gün ayın üçüdür» Azərbaycan xalq mahnısından hansı bəstəkar öz əsərində istifadə etmişdir?
2. Notla ifa edilən «Bu gün ayın üçüdür» mahnısı hansı tonallıqda səslənir?
3. «Qarabağ» mahnısının mətninə uyğun şəkil çəkin.

13-14-cü MÖVZU

I YARIMİLDƏ KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

15-16-cı MÖVZU

SİNİF KONSERTİNƏ HAZIRLIQ

17-ci MÖVZU

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

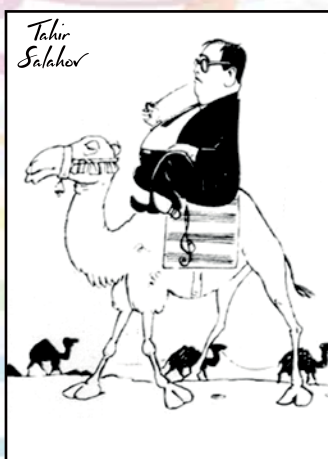
Bəstəkarlar üçün şarjlar

Qara Qarayev

Cahangir Cahangirov

Soltan Hacıbəyov

Niyazi

Tofiq Quliyev

III BÖLMƏ

*Muğamdan
operayadək*

Layihə

MUGAM HAQQINDA

Avropa musiqisindən fərqli olaraq, Azərbaycan musiqisində iki əsas yox, yeddi əsas lad, yəni yeddi əsas məqam və ya yeddi əsas muğam vardır.

Zaman keçdikcə bu yeddi muğam xalq sənətkarları tərəfindən cıllanaraq genişlənmiş və yeddi əsas muğam silsiləsinə əlavə muğamlar daxil olmuş, bu da muğamın zəngin xəzinəsinə və milli musiqimizin unudulmayan tarixinə çevrilmişdir. Nötlərin sayı yeddi, həftə günlərinin sayı yeddi, muğamların sayının yeddi olması onlar arasında uyğunluğun olduğunu göstərir:

Muğam üçlüyü

Rast — bazar ertəsi;
Şur — çərşənbə axşamı;
Segah — çərşənbə;
Çahargah — cümə axşamı;
Hümayun — cümə;
Bayatı-Şiraz — şənbə;
Şüştər — bazar günü.

Muğamın yaranması və formalaşması ilə əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, əvvəllər dinlə bağlı olan «avaz», yaxud «avzat» sonradan qəzəllə birləşdirilərək muğama çevrilmişdir.

Muğamı qəzəlsiz və qəzəli muğamsız təsəvvür etmək mümkün deyil. Uzun əsrlər boyu Azərbaycan xanəndələri muğam oxuyarkən Nizami, Xaqani, Füzuli, Nəsimi, Xətai, Şirvani və Vahidin qəzəllərindən istifadə etmişlər.

Musiqi dinləyək

«Şüştər» muğamından «Bərdaşt». Xalq artisti Alim Qasımovun ifasında

Bəstəkarlarımız ilham mənbəyi kimi həmişə muğamlarımızdan, muğam intonasiyalarından istifadə etmişlər.

Musiqi dinləyək

Arif Məlikov, «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi»

Arif Məlikov «Məhəbbət əfsanəsi» baletində «Xalq səhnəsi» üçün yazdığı hissədə məhz «Şüştər» muğamının intonasiyalarına müraciət etmişdir.

«Şüştər» muğamından «Şüştər» təsnifi

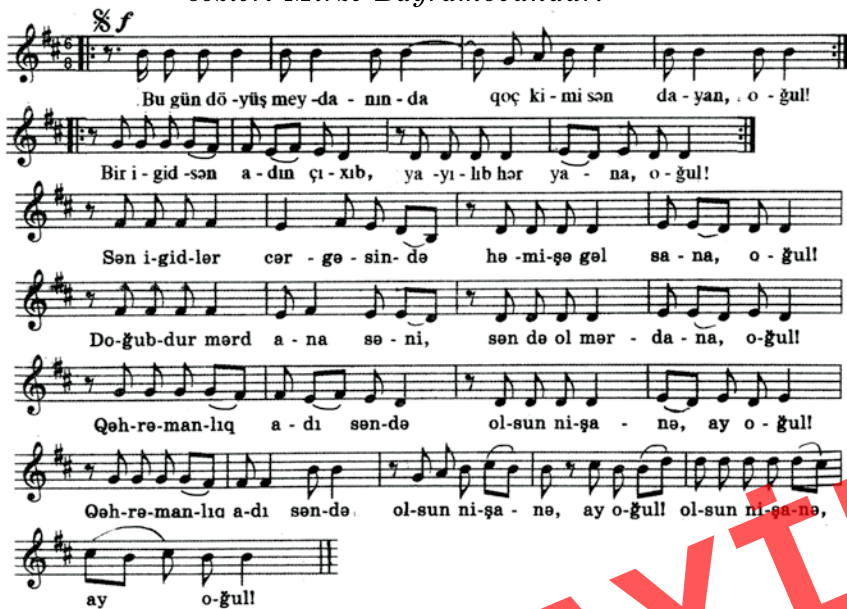
Allegretto

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.

1. Muğamlarımızla həftə günlərinin arasında hansı əlaqə vardır?
2. «Ananın oğluna nəsihəti» mahnısı hansı ölçüdə yazılmışdır?
3. Muğamla əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

1990-cı İL 20 YANVAR FACİƏSİNİ SƏSLƏNDİRƏN MUĞAMLAR

20 yanvar 1990-cı ildə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmaq cəhdlərinə və keçmiş SSRİ rəhbərliyinin vətənimizə qarşı qərəzli siyasətinə etiraz əlaməti olaraq ayağa qalxmış dinc əhaliyə divan tutmaq məqsədilə Bakıya

Şəhidlər xiyabanı

sovet hərbi hissələri daxil oldu. Rus ordusu ağır hərbi texnikanın köməyi ilə dinc əhəlinin kütləvi etiraz aksiyasını vəhşicəsinə yatırdı. Bu qırğın nəticəsində milliyətindən asılı olmayaraq, yüzlərlə Azərbaycan vətəndaşı məhv edildi. Qanlı 20 Yanvar günü dünyasını dəyişənlər Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırıldı. Qırmızı qərənfillər axıdılmış şəhid qanının simvoluna çevrildi. Milli tariximizi

zin ən parlaq qəhrəmanlıq səhifələrindən birinə çevrilən 20 Yanvarı xalqımız «Ümumxalq Hüzün Günü» kimi qeyd edir. Məhz 20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında kədərimizi ifadə edən muğamlarımız «Hümayun», «Şüştər», mübarizə əhvali-ruhiyyəli «Çahargah» qoboy, kamança, tar, ud kimi qədim Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin ifasında səsləndirilir.

Musiqi dinləyək

«Hümayun». Azərbaycan klassik muğamından bir parça

«Hümayun» muğamının səs sırası

Musiqi dinləyəək

Oqtay Rəcəbov. «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən «Revkiyem» adlanan VII hissə

Şəhid Çingiz Mustafayevə həsr olunmuş əsərdən dinlədiyimiz hissə xor kollektivi tərəfindən sözsüz, simfonik orkestrin müşayiəti ilə səslənir. Bu hissə «Hümayun» Azərbaycan klassik muğamına əsaslanır.

*Çingiz Mustafayev.
Azərbaycanın Milli
Qəhrəmanı*

ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.*

I

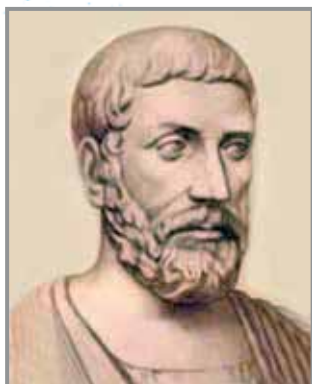
Bu gün döyüş meydanında qoç kimi sən dayan, oğul,
Bir igidsən adın çıxıb, yayılıb hər yana, oğul,
Sən igidlər cərgəsində həmişə gəl sana, oğul,
Doğubdur mərd ana səni, sən də ol mərdanə oğul,
Qəhrəmanlıq adı səndə olsun nişanə, ay oğul!

II

Azərbaycan, igidlərin yayılıb dünyaya səsi,
Hər bir dağın sinəsində var bir Koroğlu qalası.
Bu qanıçən düşmənlərin tezəcə alınar havası,
Çöllər ona məzar olar, kəsilər murdar nəfəsi.
Al süngünü, sanc gözünə, qoy boyansın qana, oğul!

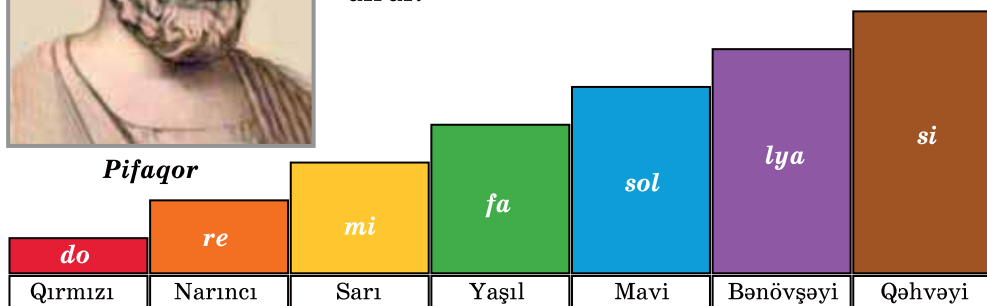
1. «Hümayun» Azərbaycan muğamının xarakteri necədir?
2. Oqtay Rəcəbovun «Çingiz» simfoniya-rekviyem əsərindən dinlədiyiniz musiqi nümunəsi hansı muğama əsaslanır?
3. «20 Yanvar günü Şəhidlər xiyabanında» mövzusunda şəkil çəkin.

Pifaqor

NOT SƏSLƏRİ VƏ MUĞAMLAR HAQQINDA

Qədim yunan filosofu Pifaqor (təxminən b.e. əvvəl 570—490-cı illər) musiqinin yeddi tonunu icad etdi. Pifaqor bu tonları yüksəkliyinə görə və rəng müxtəlifliyinə görə belə yerləşdirdi:

Sxemdə göstərilən adlar isə eramızın 995—1050-ci illərində yaşamış nəzəriyyəçi və bəstəkar, not sisteminin yaradıcısı Qvido de Aretsonun müqəddəs İohannın xatirəsinə həsr etdiyi orta əsrlərdə geniş yayılmış kilisə himninin sözlərinin ilk hecalarından götürülmüşdür:

Qədim yunanlar yeddi səma cismindən hər birinin Pifaqorun kəşf etdiyi yeddi tondan birinə uyğun olduğunu zənn edirdilər. Şərq alimləri isə yeddi səma cismini muğamlarla belə əlaqələndirirdilər:

Ut	queant laxıs
Re	sonare fibrıs
Mi	ra gestorum
Fa	mili tuorum
Sol	ve polluti
La	bii reatum
Sa	ncte fahannes

Sonradan oxumaq asan olsun deyə italyan musiqiçiləri Doni «ut» hecasını öz adının ilk hecası olan «do» ilə, Ansel isə «sa» hecasını «si» ilə əvəz etdi.

Bu səs sırası bu günə kimi dəyişilməmişdir.

Do	—	Yupiter	—	Zərifkənd
Re	—	Saturn	—	Rəhavi
Mi	—	Ay	—	Nəva
Fa	—	Merkuri	—	Busəlik
Sol	—	Venera	—	Rast
Lyə	—	Günəş	—	Əraq
Si	—	Mars	—	Üşşaq

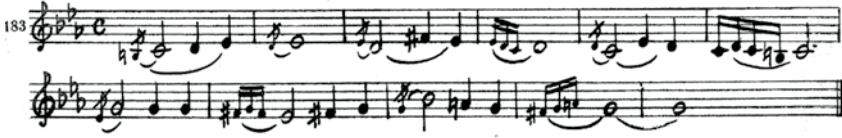
Nildən Qanqa, Qafqazdan Orta Asiyaya, üzvi Şərqə yayılan muğamlar **muğam, makom, makam, dəsəh, təqsim, raqa** adlansa da, onların kökləri eyni bulaqdan su içmişdir.

Cahangir Cahangirov.

«Arazın o tayında» simfonik poemasının girişindən bir parça
Bu musiqi «Hümayun» muğam intonasiyalarına əsaslanır:

Andante. sostenuto.

Musiqi dinləyək

«Hümayun» muğamından «Bərdaşt» şöbəsi. Kamançada ifa edir Azərbaycanın Xalq artisti Şəfiqə Eyvazova

Üzeyir Hacıbəyli. «Aşıqsayağı». Fortepiano triosunun ifasında

Bu əsər fortepiano triosu üçün yazılmışdır. Skripka, violonçel və fortepiano triosu üçün yazılmış «Aşıqsayağı» əsəri «Şur» Azərbaycan muğamı intonasiyaları üzərində səslənir.

Şəfiqə Eyvazova

BİZİM HƏYƏT

Musiqisi Fikrət Əmirovun, sözləri Teymur Elçinindir.

I

Bizim həyətdə çox uşaq var,
Bir-birini çox sevirlər onlar.
Böyük meydandır bizim həyət,
Qaynar qazandır bizim həyət.

II

Uca evləri nə göyçəkdir,
Onun dörd yanı gül-çiçəkdir.
Gömgöy dənizdir bizim həyət,
Hər vaxt təmizdir bizim həyət.

Nəqərat:

Bax, bax, nə gözəldir bizim həyət,
Gəl, bax, nə gözəldir bizim həyət.

Bu mahnı «Şur» Azərbaycan muğamına əsaslanır.

1. Notların adları necə yaranıb?
2. Üzeyir Hacıbəylinin «Aşıqsayağı» əsəri hansı alətlərdən ibarət trio üçün yazılmışdır?
3. «Bizim həyət» mahnısının xarakteri necədir?
4. «Not səsləri və muğamlar» mövzusunda şifahi təqdimat hazırlayın.

SOLTAN HACIBƏYOVUN YARADICILIĞINDA MUĞAM VƏ FOLKLOR MUSIQISI

Soltan Hacıbəyov

Soltan İsmayıl oğlu Hacıbəyov 1919-cu ildə Şuşa şəhərində anadan olub. Bəstəkar orta ixtisas musiqi məktəbini truba sinfi üzrə bitirir. 1939-cu ildən Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında professor, bəstəkar Boris Zeydmanın sinfində təhsil almağa başlayır. Konservatoriyada təhsil aldığı müddətdə Soltan Hacıbəyovun «Qızılgül» (1940) musiqili komediyası tamaşaya qoyulur. Bu illərdə bəstəkar skripka və simfonik orkestr üçün konsert, simli kvartet, simfonik variasiyalar, kantata və digər janrlı əsərlər yazır. 1946-cı ildə konservatoriyanı bitirir. II simfoniyasını tamamlayır. Bəstəkar bu dövrdə Türkmənistan Dövlət Opera və Balet Teatrının sifarişi ilə «Kəminə və Qazı» adlı opera

üzərində işləməyə başlayır, lakin bu işi tamamlaya bilmir. Qeyd olunan əsərin musiqisi əsasında S.Hacıbəyov «Karvan» simfonik lövhəsini yazır. 1950-ci ildə bəstəkarın «Gülşən» baleti yaranır. 50-ci illərdə Bolqarıstan və Çexoslovakiyaya səfər edən bəstəkar Azərbaycan xalq çalğı alətləri üçün «Bolqar süitəsi» və «Çex rəqsi» əsərlərini bəstələyir. 1964-cü ildə isə Hindistan səfərinin nəticəsi kimi «Hind mövzusunda süitəsi» işıq üzə görünür.

Bəstəkar «Karvan» simfonik lövhəsində «Şur» muğamının «Hicaz» şöbəsi intonasiyalarına əsaslanmışdır. Bu melodiya orkestrdə fleyta musiqi alətinin ifasında səslənir.

Musiqi dinləyək

Soltan Hacıbəyov. «Karvan» simfonik lövhəsindən bir parça

Fleyta

Karvan

Simfonik orkestr

Bəstəkar «Gülşən» baletində pambıq yığımını təsvir edən musiqi lövhəsində «Çoban bayatısı» xalq melodiyasının intonasiyalarından istifadə etmişdir.

Soltan Hacıbəyov.

«Gülşən» baletindən «Pambıq yığımı»

LAYLAY

Musiqisi Soltan Hacıbəyovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

I

Yat, ay mənim körpə quzum, a laylay,
Yat, saçları ipək qızım, a laylay.
Laylay, balam, a laylay,
Laylay, gülüm, a laylay.

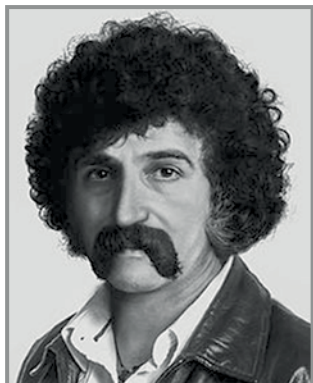
II

Pəncərədən boylanıb Ay, a laylay,
Yat, mən sənə deyim laylay, a laylay.
Yat, tərpedim beşiyini, a laylay,
Çəkim sənin keşiyini, a laylay.

1. Soltan Hacıbəyov hansı əsərində «Şur» muğamının «Hicaz» şöbəsinin intonasiyalarından istifadə edib?
2. Soltan Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsi hansı əsərin musiqisi əsasında yazılmışdır?
3. Soltan Hacıbəyovun «Gülşən» baletində hansı Azərbaycan folklor musiqi nümunəsindən istifadə edilmişdir?
4. «Laylay» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

AMERİKA CAZI VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Vaqif Mustafazadə

Görkəmli pianoçu, Azərbaycan muğamlarını caz texnikası ilə birləşdirərək muğam-caz musiqi janrının təməlini qoyan Vaqif Mustafazadə 1940-cı ildə Bakıda anadan olub. İçərişəhərdəki kiçik bir məhəllədə böyüyən Vaqif ilk musiqi təhsilini anası Zivər xanımdan alır. Mahir pianoçu olan Zivər xanım Vaqifə xalq folklor nümunələri ilə yanaşı, klassik bəstəkarların — İohann Sebastyan Baxın, Lyudviq Van Bethovenin, Volfqanq Amadey Motsartın, Üzeyir Hacıbəylinin və digərlərinin əsərlərini çalmağı öyrədir.

Gənc Vaqifi Amerikada, Qərbi Avropada təşəkkül tapmış caz musiqi janrı aludə etmişdi. O, gecələri sübhədək radio dalğalarında caz musiqisi dinləyir, onun sirlərini öyrənir və bu janrı muğamla əlaqələndirir, onları müasir akkordlarla, caz üslubuna uyğun improvizasiya edir. O dövrdə bu musiqiyə qoyulmuş qadağa qarşısında tab gətirməyən Vaqif Mustafazadə Tiflis şəhərinə gedir, Gürcüstan Dövlət Filarmoniyasında «Qaf-qaz» caz-triosu yaradır. 1970-ci ildə Bakıya qayıdan Vaqif Mustafazadə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqında «Leyli» adlı ilk qadın vokal kvartetinin əsasını qoyur. Bu kollektiv 1971-ci ildə Azərbaycan Televiziya və Radio Komitəsinin nəzdinə keçir və «Sevil» kvarteti kimi fəaliyyət göstərir.

Vaqif Mustafazadə 1978-ci ildə Monakoda VIII Beynəlxalq müsabiqədə birinci mükafata layiq görülür və Azərbaycanın Əməkdar artisti, Dövlət mükafatı laureatı adını alır.

*Musiqi dinləyək***Vaqif Mustafazadə. «Mart» fortepiano pyesi**

«Mart» fortepiano pyesi «Bayatı-kürd» kiçikhəcmli muğamının intonasionalarına əsaslanan caz musiqisi nümunəsidir. Bəstəkar bu əsərdə sol əldən müasir caz akkordlarının melodik səslənməsində melodiya müşayiət kimi istifadə etmişdir.

Bəstəkar bu melodiya liqa adlanan işarədən istifadə etmişdir. Liqa rabitə, əlaqə işarəsidir. Liqa eyni yüksəklikdə olan iki və ya bir neçə notu birləşdirərsə, səsin uzanma müddəti artar.

Vaqif Mustafazadə.
«Mart» fortepiano pyesindən melodiya

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK
Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

I

Sən əbədi baharsan od ürəkli,
Bir əzəmət, vüqarsan, ey gəncliyim.
Sən həmişə yaşarsan bu adınla,
Sən sabaha baxarsan, ey gəncliyim.

Nəqərat:

İrəli, dostum, hücum sabahlara,
Çətində, darda irəli, gəncliyim.
De gənclik hara, de bu dinclik hara,
Şərəflə ötür illəri, gəncliyim.

1. Vaqif Mustafazadə musiqi mədəniyyətinə hansı yeniliyi gətirib?
2. «Mart» fortepiano pyesinin xarakteri necədir?
3. «Günəşə yollar çek» mahnısının xarakteri necədir?
4. «Mart» fortepiano pyesinin xarakterinə uyğun şəkil çəkin.

CORC GERŞVIN VƏ CAZ

Corc Gerşvin

Corc Gerşvin caz xarakterli musiqini Avropa simfonik musiqisinin janr və formaları ilə birləşdirib.

Corc Gerşvin Avropa musiqisi ilə bağlılığı aydın duyulan lirik caz mahnıları ilə məşhurlaşdı. Sonra o, «Qaralar ağlardan heç də az diqqətə layiq deyil» ideyasını aşılaraq «Porqi və Bess» operasını yazdı. Bu simfo-caz üslubunda yazılan ilk opera idi. Bu üslubda Corc Gerşvin bir neçə böyük konsert əsəri də yazdı.

Corc Gerşvinin fortepiano və orkestr üçün konsertinin ifasından sonra o dövrün musiqiçilərindən biri yazırdı: «Pişiklər isti

şorba dolu qab ətrafında fırlandığı kimi, bir çox bəstəkarlar da caz ətrafında fırlanaraq gözləyirlər ki, o, bir az soyusun və onlar dillərini yandırmaqdan yesinlər. Corc Gerşvin bu problemi həll edə bildi. Məşhur nağıldakı şahzadə kimi, o, Zoluşkanın əlindən tutaraq onu paxıl bacısının acığına şahzadə qız adlandırma bildi...»

Caz mahnısına Avropa musiqisi, ənənəvi Avropa opera və instrumental konsert janrına isə zənci caz musiqisi gətirən Corc Gerşvin yenilikçi bəstəkar idi.

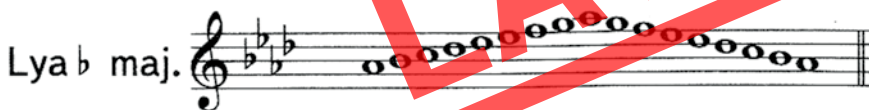
Corc Gerşvin
piano arxasında

Corc Gerşvin.

«Blyuz tonlarında rapsodiya»

Melodiyanın yazıldığı major qammasını oxuyaq:

Lya bemol major qamması 4 bemol işarəsi olan major qammasıdır: si bemol, mi bemol, lya bemol, re bemol.

Musiqi dinləyək

Corc Gerşvin. «Blyuz tonlarında rapsodiya»

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK

Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

Maestoso aqitato con calore

Sən ə - bə - di ba - har - san od ü - rək - li,
Bir ə - zə - mət, vü - qar - san, ey gənc - li - yim.
Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,
Sən sa - ba - ha ba - xar - san, ey gənc - li - yim.
Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,
Sən sa - ba - ha ba - xar - san, ey gənc - li - yim.
ey gənc - li - yim.

1. Corc Gerşvinin yaradıcılığı hansı musiqi üslubuna aid edilə bilər?
2. Corc Gerşvinin yazdığı opera necə adlanır?
3. «Günəşə yollar çək» mahnısının xarakteri necədir?
4. Corc Gerşvin haqqında internet materiallarından istifadə etməklə şifahi təqdimat hazırlayın.

AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞI VƏ «RAST» MUĞAM İNTONASIYALARI

Azərbaycan xalq mahnı və rəqsləri, aşiq musiqisi və muğamlar bəstəkarlarımız üçün ilham mənbəyi olmuşdur. Bəstəkarlarımız muğam intonasiyalarından və o cümlədən «Rast» muğamının intonasiyalarından öz əsərlərində istifadə etmişlər. Məsələn, dahi Üzeyir Hacıbəyli özünün «Əsli və Kərəm» operasında «Rast» muğamına əsaslanan «Çal-oyna» adlı Azərbaycan xalq mahnısından «Qızlar xoru»nda istifadə etmişdir. Soltan Hacıbəyov «Gülşən» baletində «Kişilər rəqsi»ndə «Rast» muğamının intonasiyalarından istifadə edərək əsl «Yallı» janrında gözəl musiqi nümunəsi yaratmışdır. Qara Qarayev «Yeddi gözəl» baletində «Adajio» musiqi nümunəsi üçün məhz «Rast» muğam intonasiyalarına müraciət etmişdir.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Əsli və Kərəm» operasından «Qızlar xoru»

«Rast» muğamına əsaslanan
«Çal-oyna» Azərbaycan xalq mahnısı

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Fərqli

«Çal-oyna»
Azərbaycan xalq
mahnısı

1. Xalq çalğı
alətləri ansamblının müşayiətilə
xor tərəfindən ifa olunur.

Fərqli

Üzeyir Hacıbəylinin
«Əsli və Kərəm»
operasından «Xor»

1. Xor və simfonik orkestr tərə-
findən səslənir.

Oxşar

Melodiyalar

QARA QARAYEV.

«Yeddi gözəl» baletindən «Adajio»

Adajio baletdə iki nəfərin oynadığı ağır tempi rəqsə deyilir.

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK

Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

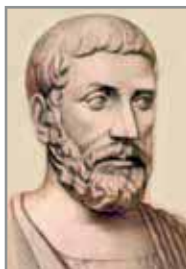

Bu mahnının nəqəratı «Rast» muğamının intonasiyalarına əsaslanır.

1. «Rast» muğamına əsaslanan hansı bəstəkar əsərləri var?
2. Hansı bəstəkar öz operasında «Çal-oyun» Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir?
3. Xalq musiqimizlə əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ
Şəkilləri göstərilənlərin adlarını təyin edin.

TESTLƏR

1. Xalq artisti Alim Qasimov kimdir?

- a) müğənni b) xanəndə

2. Arif Məlikovun «Məhəbbət əfsanəsi» baletindən «Xalq səhnəsi» musiqisi hansı muğama əsaslanır?

- a) «Bayatı-Şiraz» b) «Segah» c) «Şüştər»

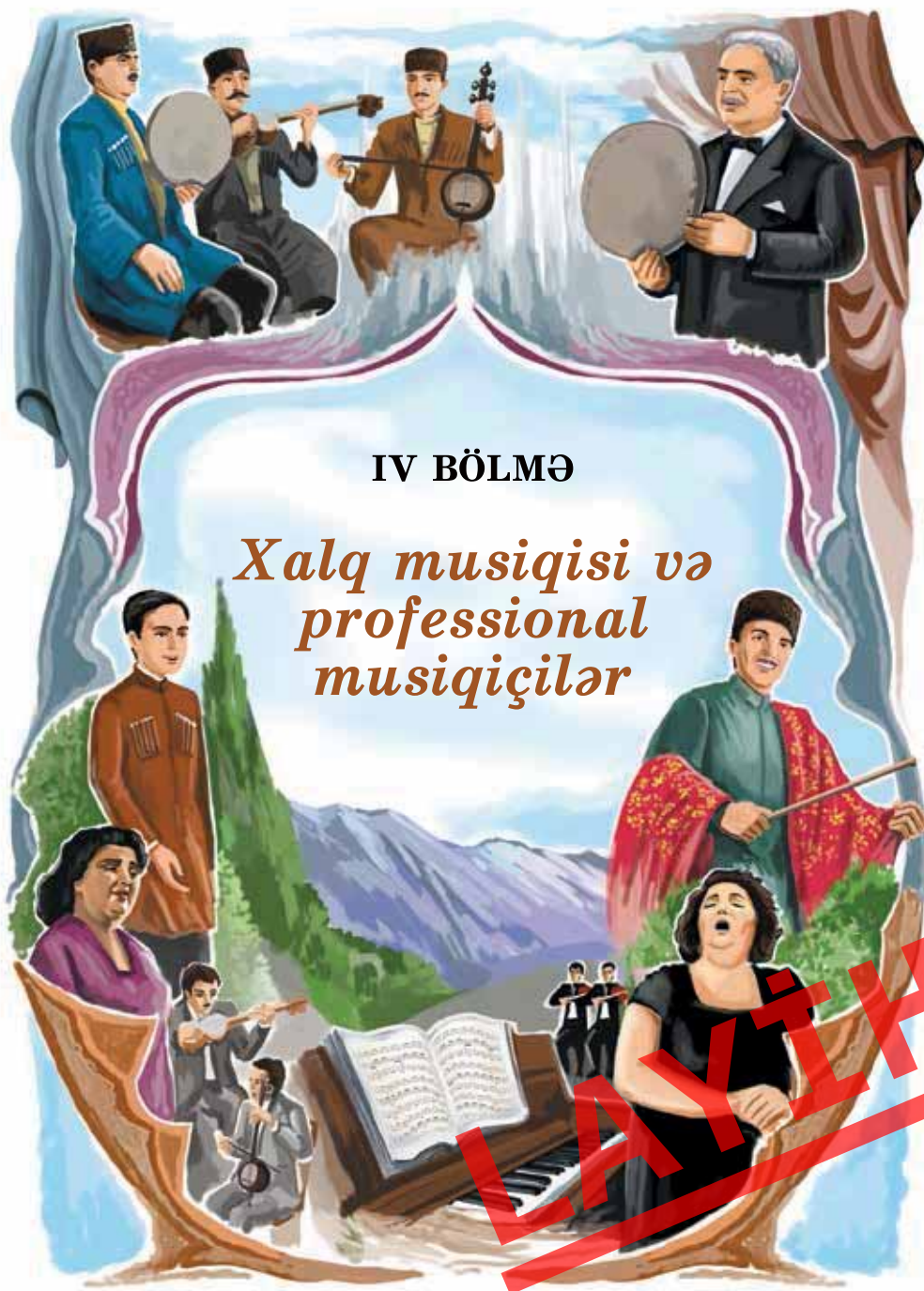
3. Xalq artisti Şəfiqə Eyvazova hansı musiqi alətində ifa edir?

- a) tar b) kamança c) kanon

4. Soltan Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsində «Şur» muğamının «Hicaz» şöbəsinin melodiyasını hansı nəfəs aləti ifa edir?

- a) tütək b) fleyta c) klarnet

LAYIHƏ

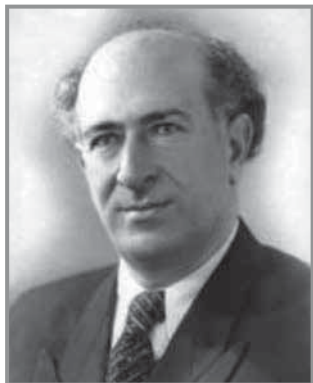

IV BÖLMƏ

Xalq musiqisi və professional musiqiçilər

Layihə

BÜLBÜL VƏ XALQ MUSIQISI

Bülbul

Qarabağ adlanan üzüyün zümrüd qaşı hesab edilən Şuşa şəhərində 1897-ci ildə gələcəkdə vokal sənətimizin tacı olacaq bir uşaq dünyaya göz açır. Atası Məşədi Rza dünyaya gələn körpəsinə Murtuza adını qoyur. Kiçik yaşlarından qədim Şuşanın təkrarolunmaz təbiəti, meşələri, soyuq bulaqları ilə bərabər, o dövrün görkəmli xanəndələrinin məlahətli ifaları Murtuzanı valeh edir. Bəzən təbiətin qoynunda eşitdiyi mahnıları gizlicə zümzümə edən kiçik Murtuza, sonradan el məclislərində oxumağa başlayır. Onu eşidənlər Murtuza Məmmədovu «Bülbul» deyər çağırmağa başlayırlar. 18 yaşında Bülbul konsertdə iştirak etmək üçün Tiflis şəhərinə dəvət alır və bununla

da Zaqafqaziyada məşhur bir müğənni kimi tanınır.

1920-ci ildə Bakı şəhərində konservatoriya yaradılır və burada Bülbul 1921—1927-ci illər ərzində vokal sənətinin sirlərinə yiyələnir.

1927-ci ildə Bülbul ixtisasını artırmaq üçün Milan şəhərinə gedir. La-Skala Teatrı onun sənətinin inkişafına böyük təsir göstərir. 1931-ci ildə Bakıya qayıdan Bülbul Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti və Azərbaycan konservatoriyasında pedaqoq kimi fəaliyyətə başlayır. 1934-cü ildə Reynqold Qliyerin «Şahsənəm» operasında Aşıq Qərib, 1935-ci ildə Müslüm Maqomayevin «Nərgiz» operasında Əlyar, Cakomo Puççininin «Toska» operasında Kavaradossi, nəhayət, 1937-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasında Koroğlunun partiyasını böyük müvəffəqiyyətlə oxuyur.

1938-ci ildə Moskvada Azərbaycan İncəsənəti ongünlüyündə «Koroğlu» operasında və «Arşın mal alan» operettasındakı müvəffəqiyyətli çıxışına görə o, keçmiş Sovet İttifaqında SSRİ Xalq artisti adına layiq görülən ilk sənətkar olur.

1950-ci ildə Bülbul Dövlət mükafatına layiq görülür.

Musiqi dinləyək

«Mən aşıq» Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Bülbul

LAYIHƏ

Üzeyir Hacıbəyli.

«Koroğlu» operasının III pərdəsindən

«Koroğlunun ariyası».

İfa edir Bülbül

Moderato

Mahnı oxuyaq

EVLƏRİ VAR XANA-XANA

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Evləri var, a gülüm, xana-xana,
Mən kül oldum, aman, aman,
Yana-yana.
Yaylığının yanı buta,
Məni saldın, aman, aman,
Yanar oda.

II

Obaları, a gülüm, oymaq-oymaq,
Heç olmazmış, aman,
aman, yardan doymaq.
Üzün gülər, ləbin qaymaq,
Yalan sözdür, aman, aman,
Yardan doymaq.

1. «Evləri var xana-xana» mahnısının xarakteri necədir?
2. Bülbülü xanəndə, yoxsa müğənni adlandırmaq olar?
3. Bülbül hansı xarici ölkədə vokal sənəti üzrə təhsil almışdır?
4. Bülbül haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

RƏŞİD BEHBUDOV VƏ XALQ MUSIQISI

Rəşid Behbudov

Rəşid Behbudov 1915-ci ildə Tiflis şəhərində anadan olub. Behbudovlar ailəsi bir müddət Tiflisdə yaşadıqdan sonra 1943-cü ildə Azərbaycana köçmüşdür. 1944-cü ildə Bakıdakı «Zabitlər evində» dahi Üzeyir Hacıbəyli gənc Rəşidin ifasında «Arşın mal alan» operettasından Əsgərin ariyasını dinləmiş və eyniadlı filmdə Əsgər rolunu Rəşid Behbudova tapşırırmışdır.

55 illik yaradıcılığı dövründə o, dünyanın ən müxtəlif nöqtələrində konsert proqramları ilə çıxış etmişdir. Onun sonuncu konsertləri 1988-ci ildə Türkiyədə və Hindistanda olmuşdur.

Rəşid Behbudov 1946-cı ildə Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» filmində ifa etdiyi Əsgər roluna

görə Dövlət mükafatı laureatı adına, elə həmin ildə Azərbaycanın Əməkdar artisti, 1951-ci ildə Azərbaycanın Xalq artisti, 1959-cu ildə isə SSRİ-nin Xalq artisti, 1980-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, «Qızıl ulduz» və «Lenin» ordeninə, 1986-cı ildə isə Gürcüstan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adlarına layiq görülmüşdür.

Rəşid Behbudov opera solisti kimi də tanınmış, Fikrət Əmirovun «Sevil» operasında Balas rolunu səsləndirmişdir.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. «Sevil» operasından «Balasın ariyası».
İfa edir Rəşid Behbudov

Musiqi dinləyək

«Gözəlīm sənsən». Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Rəşid Behbudov

Həzin melodiya malik bu mahnı aramlı tempdə səslənir. Gözəl tenor səsə malik müğənni bu mahnını böyük zövqlə kiçik estrada ansamblının müşayiəti ilə oxuyur.

Rəşid Behbudovun repertuarında çoxlu sayda Azərbaycan xalq mahnıları olmuşdur: «Küçələrə su səpmişəm», «Gül oğlan», «De, gülüm gəlsin, ay nənə», «Gözəlīm sənsən», «Araz üstə, buz üstə» və s.

Mahnını dinləyək və notla oxuyaq

KÜÇƏLƏRƏ SU SƏPMİŞƏM (Azərbaycan xalq mahnısı)

Bəstəkar Fikrət Əmirov «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısını səs və fortepiano üçün işləmişdir.

LAYIHƏ

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

EVLƏRİ VAR XANA-XANA
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato

Ev - lə - ri var, a gü - lüm, xa - na - xa - na,

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na. na.

Yay - ılı - ğı - nın ya - nı bu - ta,

Mə - ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da. da.

1. «Evləri var xana-xana» Azərbaycan xalq mahnısının xarakteri necədir?
2. Rəşid Behbudovun oxuduğu «Gözəlim sənsən» Azərbaycan xalq mahnısını hansı ansambl müşayiət edir?
3. «Küçələrə su səpmişəm» Azərbaycan xalq mahnısını fortepiano və səs üçün hansı bəstəkar işləmişdir?
4. Dinlədiyiniz xalq mahnıları haqqında yazılı təqdimat hazırlayın.

LAYIHƏ

XALQ MUSIQISI VƏ XALQ SƏNƏTKARLARI

**Hüseynqulu
Sarabski**

Seyid Şuşinski

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Qarabağın mahir muğam ustalarından olan tarzən Mirzə Sadıqın (Sadıqcan) ilk dəfə tarın ifaçılıq texnologiyasını dəyişərək onun simlərinin sayını beşdən on birə çatdırması təbii ki, tara hərtərəfli imkanlar açdı. Sadıqcanın sonra Bakı tarzənlərindən Mirzə Mənsur və Məşədi Süleyman qardaşlarının muğam sənətimizin inkişafında müstəsna rolu oldu. Görkəmli tarzənlərimizdən Məşədi Zeynal, Mirzə Fərrux, Şirin Səlyanlı, Məmmədخان və başqaları, mahir xanəndələrimiz Cabbar Qaryağdıoğlu, Şəkili Ələsgər, Mirzəğa Hacıağababa oğlu, Məşədi Məmməd, Hüseynqulu Sarabski, Segah İslam və bir qədər sonra Seyid Şuşinski, Xan Şuşinski, Zülfü Adıgözəlov Azərbaycan muğam sənətinin korifeyləridir.

Onlardan sonrakı dövrlərdə isə istər klassik xanəndələrin

**Cabbar
Qaryağdıoğlu**

Xan Şuşinski

son nəsli ilə əməkdaşlıq etmiş tarzənlər — Bəhram Mansurov, Əhməd-xan Bakıxanov, Hacı Məmmədov, Əhsən Dadaşov, Baba Salahov, Həbib Bayramov, Sərvər İbrahimov, Əliağa Quliyev, istərsə də nisbətən cavanlar — Ramiz Quliyev, Ağasəlim Abdullayev və başqaları, kamança ifaçıları — Həbil Əliyev, Tələt Bakıxanov, Elman Bədəlov, Şəfiqə Eyvazova və başqaları sələflərinin layiqli davamçılarıdır. Xanəndələr — Hacıbaba Hüseynov, Rübabə Muradova, Əbülfət Əliyev, Yaqub Məmmədov, Sövkət Ələkbərova, Əlibaba Məmmədov, Sara Qədimova, Tükəzban İsmayılova, Fatma Mehraliyeva, Arif Babayev, Qədir Rüstəmov, Zeynəb Xanlarova, Səxavət Məmmədov, Səkinə İsmayılova, Ağaxan Abdullayev, Alim Qasımov və başqaları isə özünəməxsus yaradıcılıq xüsusiyyətləri ilə seçilən muğam ustalarımızdır.

XX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan qarmon ustalarından — kor Əhəd, Teyyub Dəmirov, Məmmədağa Ağayev, çağdaş sənət ustalarımızdan Avtandil İsrailov, Zakir Mirzəyev, balaban və klarnet ifaçılarından Ələkbər Əsgərov, Şəmsi İmanov, Vəli Qədimov, Əsrəf Əsrəfzadə, Bəhrüz Zeynalov, ud ifaçıları — Əhsən Dadaşov, Yasəf Eyvazov, Əsgər Ələkbərov və başqalarının müstəsna yaradıcılıq və ifaçılıq xidmətlərini qeyd etmək olar.

Habil Əliyev

Musiqi dinləyək
Firəngiz Əlizadə. «Habil-sayağı»

Bəstəkar bu əsərində Habil Əliyevin kamançada ifaçılıq xüsusiyyətlərini violonçel alətində məharətlə təsvir etmişdir.

Musiqi dinləyək

«Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından bir parçanı Xan Şuşinskiyin ifasında dinləyək

Çox zaman el sənətkarları mahnı, rəqs, təsnif və s. bəstələyirlər. Məsələn, «Qubanın ağ alması», «Şuşanın dağları» və s. kimi mahnılar Xan Şuşinskiyə məxsusdur.

Bir çox hallarda bəstəkarlar hansısa məşhur ifaçının xüsusiyyətlərinə uyğun əsərlər də yazırlar. Məsələn, dünya şöhrətli bəstəkar, Xalq artisti Firəngiz Əlizadə məşhur kaman ifaçısı Habil Əliyev haqqında violonçel və fortepiano üçün «Habilsayağı» əsərini yazmışdır.

Firəngiz Əlizadə

ŞUŞANIN DAĞLARI

*Musiqisi və sözləri
Xan Şuşinskinindir.*

I

Şuşanın dağları başı dumanlı,
Qırmızı koftalı, yaşıl tumanlı,
Dərdindən ölməyə çoxdur gümanlı.

Nəqərat:

Ay qız, bu nə qaş-göz, bu nə tel?
Ölərəm dərdindən onu bil,
Danışmasan da, barı gül.

Şuşa qalası

II

Şuşada axşamlar doğar ulduzlar,
Onlardan gözəldir gəlinlər-qızlar,
Oturub yol üstə yarını gözlər.

Nəqərat:

III

Şuşanın hər yandan gəlir sorağı,
Tərifə layıqdır İsa bulağı,
Dağları, bağları qızlar oylağı.

Nəqərat:

Şuşa dağları

1. İlk dəfə tarın quruluşunu kim dəyişib?
2. Məşhur xanəndələrimizdən kimləri tanıyırsınız?
3. Məşhur tarzən və kamança ifaçılarının adlarını söyleyin.
4. Azərbaycan xalq çalğı alətləri haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Hüseynqulu Sarabski
Məcnun rolunda

MUĞAMDAN OPERAYADƏK

Azərbaycanın professional musiqi tarixi Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən Tağıyev teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulmuş Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun» operası ilə başlayır (1908-ci il 25 yanvar). Tamaşanın dirijoru Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, rejissoru Hüseyn Ərəblinski idi. Məcnun rolunda Hüseynqulu Sarabski, Leyli rolunda isə o dövrdə Şərq dünyasında qadın xanəndələrin səhnə ala bilməməsi səbəbindən əvvəlcə çayçı şagirdi Əbdürrəhim Fərəcov, sonralar isə aktyor Əhməd Ağdamski oynamışdılar. M.Füzulinin eyniadlı poeması əsasında yazılmış bu əsər muğam-improvizasiya operası kimi tanınır. Burada muğamlardan əlavə, xalq musiqimizin mahnı və rəqs kimi folklor janrlarından da istifadə olunmuşdur. Lakin bütün bunlarla bərabər, opera bilavasitə bəstəkarın özünə məxsus olan musiqi nümunələri ilə zəngindir. 5 pərdə və 6 şəkildən ibarət olan opera uvertürə ilə başlayır. Uvertürədə operada istifadə olunmuş musiqi nümunələri səslənir. Belə musiqi nümunələrindən biri ərəb qəbilə başçısı Nofəlin mövzusu «Heyratı» zərbi-muğamına əsaslanır. Bu marşvarı bir musiqi nümunəsidir və sonra onu «Şəbu-hicran» adlanan xor musiqisinin lirik təranələri əvəz edir.

Bu gələn yara bənzər (Azərbaycan xalq mahnısı)

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Uvertüra»

Operada Azərbaycan xalq mahnılarından da istifadə olunub. III pərdədə səslənən «Qızlar xoru»nun melodiyası «Bu gələn yara bənzər» Azərbaycan xalq mahnısından götürülüb.

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinindir.*

I

Hara getsən, göz sevindir,
Könüllər aç, ürək dindir.
Elə tərpen, elə davran,
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

II

Dağ başından çən enməsin,
Etibarın tükənməsin.
Dost yaransın dostluğundan,
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

Nəqərat:

Ayağını yerə bərk bas,
İzlərini dünyaya yaz,
Addımından qopsun tufan,
Görən desin: «Nə gözəldir
Azərbaycan!»

«Nə gözəldir Azərbaycan!» mahnısı «Şüştər» muğamının «Tərkib» şöbəsinə əsaslanır.

1. Azərbaycan professional musiqi tarixi hansı əsərin təməlinə qoyulması ilə başlayır?
2. «Leyli və Məcnun» operasında Məcnunun və Leylinin ilk ifaçısı kim olmuşdur?
3. «Leyli və Məcnun» operasındakı «Qızlar xoru» hansı Azərbaycan xalq mahnısından bəhrələnib?
4. «Muğam və «Leyli və Məcnun» operası» mövzusunda yazılı təqdimat hazırlayın.

ZEYNƏB XANLAROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Zeynəb Xanlarova

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Zeynəb Xanlarova 1936-cı ildə Bakı şəhərində anadan olub. 1956-cı ildə M.Ə.Sabir adına Bakı Pedaqoji Məktəbi, 1961-ci ildə isə A.Zeynallı adına Bakı Musiqi Texnikumunu Xalq artisti, xanəndə Seyid Şuşinskinin sinfində bitirmişdir. Elə həmin ildən (1961) M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrında solist kimi işə başlayan müğənni Üzeyir Hacıbəylinin «Leyli və Məcnun», «Əsli və Kərəm» operalarında Leyli və Əsli surətlərinin gözəl ifaçısı olmuşdur. Zeynəb Xanlarova digər musiqi nümunələri ilə yanaşı, muğamları da məharətlə ifa etmişdir. «Çahargah» muğamının ilk qadın ifaçısı da məhz Zeynəb Xanlarova olmuşdur. Yaradıcılığı dövründə müğənni «Şahnaz», «Mahur», «Qatar», «Bayatı-Şiraz» və digər klassik muğamlarımızı ifa etmişdir. O, eyni zamanda Azərbaycan və dünya xalqlarının mahnılarının, bəstəkar mahnılarının, Azərbaycan təsniflərinin mahir ifaçısı olmuşdur. Zeynəb Xanlarova «Şərəf nişanı», «Xalqlar dostluğu», «Şöhrət», «İstiqlal» ordenlərinə layiq görülmüşdür.

Musiqi dinləyək

«Çahargah» muğamından bir parça. İfa edir Zeynəb Xanlarova

Zeynəb Xanlarova muğam, xalq mahnıları, bəstəkar mahnılarının mahir ifaçısı olduğu üçün onu xanəndə-müğənni adlandırmaq olar.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Leyli və İbn Salamin dueti»

*Zeynəb Xanlarova
və Arif Babayev.
«Leyli və Məcnun»
operasından*

Üzeyir Hacıbəyli.

«Leyli və Məcnun» operasından
«Leyli və İbn Salamın dueti»ndən bir parça

Mahnının notla və sözləri ilə oxuyaq

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!

Musiqisi Emin Sabitoğlunun, sözləri İbrahim Kəbirlinindir.

Bu mahnını da ilk dəfə Zeynəb Xanlarova ifa etmişdir.

1. Zeynəb Xanlarovanı müğənni, yoxsa xanəndə adlandırmaq olar?
2. «Leyli və İbn Salamın dueti»ni musiqinin hansı janrına aid etmək olar?
3. Zeynəb Xanlarova hansı mükafatlara layiq görülmüşdür?
4. Zeynəb Xanlarova haqqında yazılı təqdimat hazırlayın.

MÜSLÜM MAQOMAYEV (NƏVƏ) VƏ MUĞAM OPERASI

*Müslüm
Maqomayev*

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Müslüm Maqomayev (nəvə) 1942-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Kiçik yaşlarından pianoda çalmağı və gözəl vokal ifaçılığı gələcəkdə onun böyük müğənni olacağından xəbər verirdi. Hələ 19 yaşında Helsinkidə gənclər festivalında, 1963-cü ildə Moskva şəhərində keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günlərindəki uğurlu çıxışları ona böyük şöhrət gətirir. Müslüm Maqomayev 60-cı illərdə M.F.Axundov adına Dövlət Opera və Balet Teatrının solisti olub, sonralar isə İtaliyanın Milan şəhərindəki La Skala Teatrında yaradıcılıq təcrübəsi keçib. Böyük vokal ifaçısı Enriko Pyatsa ilə «Sevilya bərbəri» operasında

Fiqaronun, «Toska» operasında Skarpianın rollarını böyük məharət və ustalıqla ifa etmişdir. İlk dəfə Parisdəki «Olimpiya» konsert salonunda böyük konsert verib.

1968-ci ildə Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını vokal ixtisası üzrə bitirib. İlk beynəlxalq mükafatını Polşanın Sopot şəhərində keçirilən festivalda alan gənc müğənni Azərbaycan estrada-simfonik orkestrinin bədii rəhbəri vəzifəsində çalışıb və onun tərkibində uzun müddət Fransa, Bolqarıstan, Polşa, Finlandiya, Kanada, İran və digər ölkələrdə konsertlər verib. Müğənni, eyni zamanda gözəl mahnıların müəllifi olub. Onun şair Nəbi Xəzrinin sözlərinə bəstələdiyi «Azərbaycan» mahnısı xalq tərəfindən sevilir.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. «Şah İsmayıl» operasından «Aslan şahın ariyası»

*Müslüm Maqomayev
Aslan şah rolunda*

Polad Bülbüloğlu.
«Şən Azərbaycan»

Allegretto

Bu mahnının ilk ifaçısı Müslüm Maqomayevdir.

Musiqi dinləyək

Cüzeppe Verdi. «Riqoletto» operasından «Hersoqun ariyası».
İfa edir Müslüm Maqomayev

Müslüm Maqomayevin ən sevdiyi opera ariyalarından biri italyan bəstəkarı Cüzeppe Verdinin «Riqoletto» operasından «Hersoqun ariyası»dır.

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Müslüm Maqomayevin,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.*

I

Ey əziz anam, Azərbaycan,
Sənə bağlıyam, Azərbaycan.
Ömrümün mənasısan, Azərbaycan,
Qardaşlıq dünyasısan, Azərbaycan,
Anamın anasısan, Azərbaycan.

II

Ey ana yurdum, Azərbaycan,
Çınarlı yurdum, Azərbaycan.
Sənsən arzum, zəfərim, Azərbaycan,
Çağlayan gur Xəzərim, Azərbaycan.
Günəşli al səhərim, Azərbaycan,
Gözəlliklər məskənim, Azərbaycan.

- 1.«Şah İsmayıl» operasında Müslüm Maqomayev hansı ariyanı ifa edib?
2. «Azərbaycan» mahnısını ilk dəfə kim ifa etmişdir?
3. Müslüm Maqomayevin «Azərbaycan» mahnısının xarakteri necədir?
4. Müslüm Maqomayev (nəvə) haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

ŞÖVKƏT ƏLƏKBƏROVA VƏ AZƏRBAYCAN MUĞAMI

*Şövkət
Ələkbərova*

Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Şövkət Ələkbərova 1922-ci ildə Bakı şəhərində anadan olub. Onun anası qadınlardan ibarət orkestrdə tar çalırdı və qızını tez-tez məşqlərinə aparırdı. Atası xalq musiqimizi, muğam və aşıq musiqisini sevən bir adam idi. Şövkət Ələkbərovada kiçik yaşlarından musiqiyə böyük maraq yaranmışdı. Bu maraq 12 yaşında onu musiqi məktəbinin kamança sinfinə gətirmişdi. Tezliklə onların evində tar, kamança və qardaşının ifasında zərb alətindən ibarət xalq üçlüyü yaranır. Gələcəyin böyük müğənnisi, eyni zamanda yeri gəldikcə mahnılar və muğamlardan parçalar da oxuyurdu. 1937-ci ildə Respublika Həmkarlar

İttifaqının keçirdiyi müsabiqədə Şövkət Ələkbərova qalib gəlir. Yekun konsert Opera və Balet Teatrının səhnəsində keçirilir və gənc müğənni «Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamını ifa edir. Konsertdə iştirak edən Üzeyir Hacıbəyli onu M.Maqomayev adına Filarmoniyanın solisti təyin edir. Sonradan o həm də Azərbaycan Konsert Birliyinin solisti olur. 1959-cu ildə isə Xalq artisti kimi fəxri ada layiq görülür.

Şövkət Ələkbərova xalq mahnıları, muğamlar ilə bərabər, Səid Rüstəmovun, Ağabacı Rzayevanın, Şəfiqə Axundovanın, Zakir Bağirovun, Polad Bülbüloğlunun, Emin Sabitoğlunun, Tofiq Quliyevin, Cəhangir Cəhangirovun, Oqtay Rəcəbovun mahnılarını da böyük məharətlə ifa edir.

Musiqi dinləyək

«Qarabağ şikəstəsi». İfa edir Şövkət Ələkbərova

«Görüş», «Bəxtiyar», «Onu bağışlamaq olarmı» filmlərinə Tofiq Quliyevin yazdığı mahnılar Şövkət xanımın ifasında xalqımızın dilinin əzbəri olmuşdur. Üzeyir Hacıbəylinin «O olmasın, bu olsun» filmində Sənəm rolunun musiqi partiyalarını məhz Şövkət Ələkbərova ifa etmişdir.

Müğənninin bəstəkar Cəhangir Cəhangirovun «Füzuli» kantatasının II hissəsində oxuduğu «Məni candan usandırdı» romans xarakterli musiqi parçası xalqın ürəyinə yol tapmışdır.

*Musiqi dinləyək və melodiyanın
bir parçasını notla ifa edək*

Cahangir Cahangirov.

«Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça

ŞİRİN DİL

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Kərkük bayatıları.*

I

Şirin dil, şirin dil,
Al bağrımı, şirin dil.
Nə deyirsə, yad desin,
Öz dilimdi şirin dil.
Şirin dil, şirin dil,
Ana dili, şirin dil.
Həm təbibdi, həm məlhəm
Şirin söhbət, şirin dil.

Nəqərat:

Şirin düşər,
Zülf üzə şirin düşər.
Fərhad qaya çapanda,
Yadına Şirin düşər.

Emin Sabitoğlunun «Şirin dil» mahnısı Şövkət Ələkbərovanın repertuarında xüsusi yer tuturdu. Mahnının sözləri Kərkük bayatılarından götürülüb.

1. Şövkət Ələkbərova hansı muğamları oxumuşdur?
2. Şövkət Ələkbərova hansı filmlərdə mahnı ifa etmişdir?
3. Şövkət Ələkbərova haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

BƏHRAM MANSUROV VƏ MUĞAM OPERASI

**Bəhram
Mansurov**

Məşhur tarzən Bəhram Mansurov Bakı şəhərində 1911-ci ildə anadan olmuşdur. Qədim İçərişəhərdə yaşayan Mansurovların evi sanki bir muğam ocağı idi. Bu evdə Bəhram Mansurovun musiqişünas babası Məşədi Məlik bəyin təşkilatçılığı ilə musiqi gecələri təşkil olunur və doğma Azərbaycanımızın hər yerindən muğam biliciləri, xanəndələr, musiqiçilər bu məclisə toplaşırdılar. Seyid Əzim Şirvani, Xurşidbanu Natəvan, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev kimi şəxsiyyətlər də bu məclislərin qonağı olmuşdular. Balaca Bəhrəmin yaşadığı bu evdə cürbəcür xalq çalğı alətləri var idi. Böyüklər evdə olmayanda o, tarlardan birini götürüb kökdən salana kimi çalırdı.

Beləliklə, Bəhrəmi artıq 19 yaşında Müslüm Maqomayev ilk notlu xalq çalğı alətləri orkestrinə, sonradan Opera və Balet Teatrına solist-tarzən kimi dəvət edir. Bəhram operada Hüseynqulu Sarabski, Yavər Kələntərli, Hüseynağa Hacıbababəyov, Ələvsət Sadıqov, Həqiqət Rzayeva kimi müğənni-xanəndələrlə birgə işləyir. Bəhram Mansurov Rübabə Muradova, Sara Qədimova, Əbülfət Əliyev, Zeynəb Xanlarova və digər sənətkarlarla da çiyin-çiyinə çalışmışdır. 1978—1983-cü illərdə onun ifasında bütün Azərbaycan muğamları UNESCO xətti ilə vallara və CD-lərə yazılaraq bütün dünyaya yayılmışdır. Dünya Beynəlxalq Muğam Simpoziumlarında Azərbaycanı məhz Bəhram Mansurov təmsil etmişdir. O, 1978-ci ildə Xalq artisti kimi fəxri ada layiq görülmüşdür.

Mahnını dinləyərək və notla oxuyaq

«Rast» muğamından «Hüseyni» rəngi.
İfa edir Bəhram Mansurov

Bu musiqi parçasını Bəhram Mansurovun oğlu bəstəkar Eldar Mansurov nota köçürmüşdür.

Musiqi dinləyək

«Bayatı-Şiraz» muğamından bir parça. İfa edir Bəhram Mansurov

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. «Leyli və Məcnun» operasından «Elçilik səhnəsi». Bəhram Mansurovun müşayiəti ilə

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

GƏLDİM

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Andantino

Mən a - şıq kən - də gəl - dim,
Bağ gül - lə - nən - də gəl - dim,
İ - gid bir oğ - lan gəl - lib,
E - şit - dim, mən - də gəl - dim.

Bu mahnını bəstəkar Səid Rüstəmov Bəhram Mansurovun ifasında nota köçürmüşdür.

1. Bəhram Mansurov kimin nəvəsi idi?
2. Məşədi Məlik bəyin evində keçirilən Bakı muğam məclislərində hansı məşhur şəxsiyyətlər iştirak edirdi?
3. Bəhram Mansurovu Opera və Balet Teatrına kim dəvət etmişdi?
4. Tar musiqi aləti haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Müslüm Maqomayev

Bülbül

İlşirvan Nəkrəsova

Pərsid Bəhərova

Zeynab Xəlilova

MAHNI REPERTUARI

BAYRAM GÜNÜ

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

Tempo di marcia

A - zad el - lə - ri - nin gənc nə - li - yik biz, Se -
vinc - lə do - lu - dur kör - pə qəl - bi - miz. Biz
a - zad bül - bü - lük, öl - kə - miz gül - şən, Bu bay - ram gü -
nün - də gə - zi - rik şən - şən, gə - zi - rik şən - şən! // - şən!

Təkrar üçün *Son üçün*

LAYLAY

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.*

Andante cantabile

1. Ge - cə ke - çər, Ü - zün gü - lər,
a - nan qur - ban, a - nan qur - ban,
ca - nım qur - ban! Sə - hər
gə - lər, a - tan gə - lər.

a - nan qur - ban, kör - pə ba -
- lam! Lay - lay, lay - lay,
yat, mə - nim ə - zi - zim! Lay - lay,
lay - lay, yat, mə - nim ə - zi - zim! Yat ,
Yat.

MEHRİBAN DİYAR, AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Solovyov-Sedoy və Tofiq Quliyevin,
sözləri Konstantin Simonovundur
(tərcümə edən Zeynal Cabbarzadə).*

Allegretto

Ba - kı, Ba - kı, Mə - nim ə - ziz şə - hə -
rim. İ - nan, od - lar və - tə - ni, mə - nim -
sən, mə - nim Qar - Bəh -
daş, bəh, mərd A - zər - bay - can, gör nə bə - sat var!
Şən el - lə - rin bax - tə - var ya - şar sə -
Coş - du ye - nə ü - rə - yim də ar - zu
nin lar lar

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

*Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

Allegretto
mf

Ə - cəb ağ gün - də - dir mə - nim Və - tə - nim,
Gün - lər ke - çir bay - ram ki - mi, el gü - lür.
Rəng - dən-rən - gə gi - rir çö - lüm, çə - mə - nim.
A - şı - ğın sa - zın - da gü - lür, tel gü - lür.

Nəqərat:
p *mf* *p*

Gü - lür bağ - lar, u - ca dağ - lar,
ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar, gü - lür bağ -
lar, u - ca dağ - lar,
ə - cəb gö - zəl - dir, bu şən çağ - lar.

rit. *a tempo*

GƏNCLİK MAHNISI

Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.

Tempo di valse

8 9 *mf* 10 *cantabile* 11 12

Xor S A

Dal - ға - lı Xə - zər - də biz

13 14 15 16 17

sal - dıq ilk qəh - rə - man bir şə - hər Bu şə -

18 19 20 21 22 23 Nəqərat:

hər - dən, bu yer - dən gör - mə - yib heç bə - şər. Bir vü -

25 26 27 28 29

S

qar - la, if - ti - xar - la du - rur şö - rət

Xor A

A ---

30 31 32 33 34 35

a - da - sı, Bu - ruq - la - rın dal - ға - lar - la

A ---

36 37 38 39

qov - ға - sı var, qov - ға - sı!

Coda

40 *p* 41 42 43

p A ---

AMAN, OVÇU

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Andantino

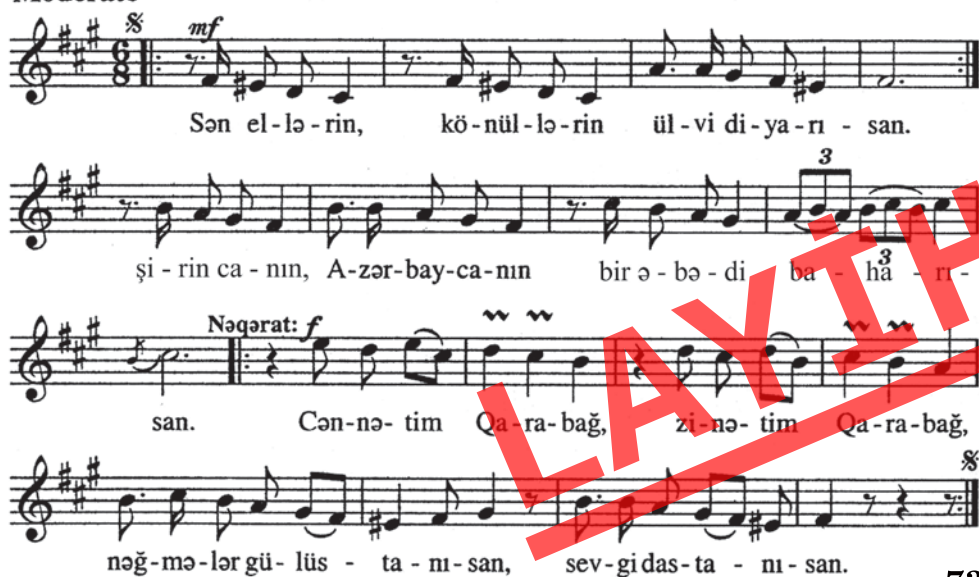

A - man, ov - çu, vur - ma mə - ni,
Mən bu da - ğın, a ba-lam, ma - ra - lı - yam.
Ma-ra - lı - yam, ma - ra - lı - yam,
Mən bu ye - rin, a gü-lüm, ma - ra - lı - yam, ba - la,
ov - çu ə - lin - dən, a ba-lam, ya - ra - lı - yam.

QARABAĞ

Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.

Moderato

Sən el-lə-rin, kö-nül-lə-rin ül-vi di-ya-rı - san.
Şi - rin ca - nın, A-zər-bay-ca-nın bir ə - bə - di ba - hā - rı -
san. Cən-nə - tim Qa-ra-bağ, zi-nə - tim Qa-ra-bağ,
nəğ-mə-lər gü- lüs - ta - nı - san, sev-gi das-ta - nı - san.

ANANIN OĞLUNA NƏSİHƏTİ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirzə Bayramovundur.

Moderato

1. Bu gün dö-yüş mey-da - nın - da
qoç ki - mi sən da - yan, o - ğul! Bu gün dö -yüş
mey-da - nın - da qoç ki - mi sən da - yan, o - ğul! Bir i - gid-sən a - dın çı - xıb,
ya - yı - lıb hər ya - na, o - ğul, Bir i - gid-sən a - dın çı - xıb,
ya - yı - lıb hər ya - na, o - ğul,
Sən i - gid-lər cər - ge - sin - də hə - mi-şə gəl sa - na, o - ğul!
Do-ğub-dur mərd a - na sə - ni, sən də ol mər - da - na, o - ğul!
Qəh-rə-man-lıq a - dı sən-də ol-sun ni-şa - nə, ay o - ğul!
Qəh-rə-man-lıq a - dı sən-də, ol-sun ni-şa - nə, ay o - ğul! ol-sun ni-şa - nə,
ay o - ğul!

BİZİM HƏYƏT

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.

Allegretto

mf

Bi-zim hə-yət - də çox u-şaq var, bir-bi-ri -
ni çox se-vir on - lar Bö-yük mey-dan - dır
f
bi-zim hə yət Qay-nar qa-zan - dır bi-zim hə -
Nəqərat: *mf*
yət! Bax, bax, nə gö - zəl - dir bi-zim hə -
yət, Gəl, bax, nə gö - zəl - dir
bi - zim hə yət!

LAYLAY

Musiqisi Soltan Hacıbəyovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

Moderato

Yat, ay mə-nim kör-pə qu-zum, a lay - lay,
yat, sac - la - rı - pək qı - zim,
a lay - lay. Lay - lay, ba - lam,

a lay - lay, Lay - lay, gü - lüm, a lay - lay.

Pən - cə - rə - dən

boy - la - nıb ay, a lay - lay, Yat, mən sə - nə

de - yim lay - lay, a lay - lay. Yat, tər - pə - dim

be - şı - yi - ni, a lay - lay, çə - kim sə - nin

ke - şı - yi - ni, a lay - lay.

GÜNƏŞƏ YOLLAR ÇƏK

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.*

Maestoso aqitato con calore

Sən ə - bə - di ba - har - san od ü - rək - li.

Bir ə - zə - mət, vü - qar - san, ey gənc - li - yim.

Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,

Sən sa - ba - ha ba - xar - san, ey gənc - li - yim.

Sən hə - mi - şə ya - şar - san bu a - dın - la,

Sən sa - ba - ha ba - xar - san, ey gənc - li - yim.

ey gənc - li - yim. İ - rə - li, dos - tum,

hü - cum sa - bah - la - ra, çə - tin - də, dar - da

İ - rə - li, gənc - li - yim. De gənc - lik ha - ra,

de bu dinc - lik ha - ra, Şə - rəf - lə ö - tür

il - lə - ri, gənc - li - yim, gənc - li - yim. gənc - li - yim.

yim.

LAYİHƏ

EVLƏRİ VAR XANA-XANA

(Azərbaycan xalq mahnısı).

Moderato

1. Ev - lə - ri var, a gü - lüm, xa - na - xa - na.

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na.

Mən kül ol - dum, a - man, a - man, ya - na - ya - na.

Yay - ılı - ğı - nın ya - nı bu - ta,

Mə - ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da.

Mə - ni sal - dın, a - man, a - man, ya - nar o - da.

KÜÇƏLƏRƏ SU SƏPMİŞƏM

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Moderato cantabile

1. Kü - çə - lə - rə su səp - mi - şəm,
E - lə gəl - sin, e - lə get - sin,

Kü - çə - lə - rə su səp - mi - şəm,
E - lə gəl - sin, e - lə get - sin,

yar gə - lən - də toz ol - ma - sin,
A - ra - mız - da söz ol - ma - sin,

Yar gə - lən - də toz ol - ma - sin.
A - ra - mız - da söz ol - ma - sin.

ŞUŞANIN DAĞLARI

Musiqisi və sözləri
Xan Şuşinskiindir.

Moderato

Şu-şa - nın dağ - la - rı ba - şı du - man - lı,
qır - mı - zı kof - ta - lı, ya - şıl tu - man - lı.
dər - din - dən öl - mə - yə çox - dur gü - man - lı.
dər - din - dən öl - mə - yə çox - dur gü - man - lı.
Ay qız, bu nə qaş - göz, bu nə tel,
ö - lə - rəm dər - din - dən, o - nu bil.
da - niş - ma - san - da, ba - rı gül.
Ay qız, bu nə qaş - göz, bu nə tel,
ö - lə - rəm dər - din - dən, o - nu bil.
da - niş - ma - san - da, ba - rı gül.

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinindir.

Allegro Moderato

mf

Ha-ra get-sən, göz se-vin-dir. Kö-nül-lər aç, ü-rək din - dir

e-lə tər-pən, e-lə dav-ran, Gö-rən de-sin: «Nə göz-əl-dir, A-zər-bay -

can. can». A-ya-ğı-nı ye-rə bərk bas, iz-lə-ri-ni

dün-ya-ya yaz, ad-dı-mın-dan qop-sun tu - fan fan.

Gö-rən de-sin: «Nə göz-əl-dir A - zər - bay - can!»

can can

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Müslüm Maqomayevin,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

Moderato

Ey ə - ətiz a - nam, A - zər - bay - can!

Sə - nə bağ - lı - yam, A - zər - bay - can!

Öm - rü - mün mə - nə - sı - san!

Qar - daş - lıq dün - ya - sı - san!

A - na - min a - na - sı - san. A - zər - bay

- can!

Öm - rü - mün mə - na - sı - san,

Qar - daş - lıq dün - ya - sı - san,

A - na - min a - na - sı - san, A - zər - bay

- can!

Ba - har - lı yur - dum, A - zər - bay

- can!

Çi - nar - lı yur - dum, A - zər - bay

- can!

Sən - sən ar - zum, zə - fə rim,

Çağ - la - yan gur Xə - zə - rim,

Gü - nəş - li al sə - hə - rim, A - zər - bay

- can!

Sən- sən ar - zum, zə - fə - rim,

Çağ - la - yan gur Xə - zə - rim,

Gü - nəş - li al sə - hə - rim A - zər - bay

- can Ey, ə - ziz a - nam, A - zər - bay

can!

ŞİRİN DİL

Musiqisi Emin Sabitoğlu,
sözləri Kərkük bayatılarıdır.

Allegretto

Şi - rin dil, Şi - rin dil,
Şi - rin dil, Şi - rin dil,

Al bağ - rı - mı, şi - rin dil, Şi - rin dil, Şi - rin dil,
A - na di - li, şi - rin dil, Şi - rin dil, Şi - rin dil,

Al bağ - rı - mı, şi - rin dil, Ne de - yir - sə, yad de - sin,
A - na di - li, şi - rin dil, Həm tə - bib - di, həm məl - hem,

öz di - lim - di şi - rin dil, Ne de - yir - sə yad de - sin,
şi - rin söh - bət, şi - rin dil, Həm tə - bib - di, həm məl - hem

öz di - lim - di şi - rin dil. Şi-rin dü-şer, Zül-fü - nə şi -
 şi - rin söh - bət şi - rin dil.
 -rin dü - şer Şi-rin dü-şer, Zül-fü - zə şi - rin dü - şer
 Fər- hadqa - ya ça - pan - da, Ya-dı-na şi -
 -rin dü - şer, Fər- had qa - ya ça - pan - da,
 Ya - dı - na şi - rin dü - şer rin dü - şer.

BU GÜN AYIN ÜÇÜDÜR

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegro ♩ = 96

1. Bu gün a - yın ü - çü - dür, Ay lə - li qur - ba - nın o - lum.
 Gir-mə bos-tan i - ç i - dir, Ya - lə - li - yəm, lə - li,
 Ay lə - li - yəm, lə - li - yəm, lə - li.

SİNİF VƏ MƏKTƏB KONSERTLƏRİNDƏ İSTİFADƏ ETMƏK ÜÇÜN ƏLAVƏ REPERTUAR

ANAM AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Ramiz Mustafayevin,
sözləri Həmid Abbasovundur.*

Maestoz

Hey A - zər - bay - can! Se - vin - ci - miz
ol - du də - niz, al - dıq tə - zə or - de - ni biz.
Se - vin - ci - miz ol - du də - niz, al - dıq tə - zə or - de - ni biz.
Ye - rə gö - yə sığ - mır vü - qar Bu gün - lə - ri
kim u - nu - dar?! Çi - çək - lə - nib tor - pa - ğı - mız,
Dal - ğa - la - nır bay - ra - ğı - mız.
Nəqərat:
Gü - lür tor - paq, gü - lür in - san,
Ya - şa, a - nam A - zər - bay - can!

I

Sevincimiz oldu dəniz,
Aldıq təzə ordeni biz.
Yerə-göyə sığmır vüqar
Bu günləri kim unudar?!
Çiçəklənib torpağımız,
Dalğalanır bayrağımız.
Gülür torpaq, gülür insan,
Yaşa, anam Azərbaycan!

II

Gözün aydın, yaxın-uzaq!
Gözün aydın, ana torpaq!
Ad sənindir, hünər sənin,
Bu qələbə, zəfər sənin,
Üzümüzü ağ etmisən,
«Ağ qızıl»ı dağ etmisən,
Bol taxılın, üzümün var,
Hər zəhmətə dözümün var.

HƏYAT BİZİMDİR

Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri İldırım Coşğunundur.

Moderato

1. Bi-zim - dir bu hə-yat, bu şən - lik, bu bü - sat,
2. Bi-zim - dir qüdrət-li, min bar - lı, ne - mət - li,
bu gö - zəl di - yar
bu a - na - tor - paq.
Bi-zim - dir bəx - ti - yar bu el - lər, o - bə - lar
Bi-zim - dir çi - çək - li, bu bər - li - bə - zək - li,
meh - ri - ban dost - lar.
bu bağ - ça, bu bağ,
Bi-zim - dir hü - nə - ri, dil - lə - rin əz - bə - ri,
Bi-zim - dir çı -raq - ban, gün - bə - gün u - ca - lan.
Bu qəh - rə - man - lar.
Bu A - zər - bay - can.
f Al - nı a - çıq, ü - zü ağ, ö - mür sü - rüb, ya - şa - maq,
ən bö -yük sə - a - dət-dir bi - zə.

I

Bizimdir bu həyat,
Bu şənlik, bu büsat,
Bu gözəl diyar.
Bizimdir qüdrətli,
Min barlı, nemətli
Bu ana torpaq.

II

Bizimdir bəxtiyar
Bu ellər, obalar.
Mehriban dostlar,
Bizimdir çiçəkli,
Bu bərli-bəzəkli
Bu bağça, bu bağ.

III

Bizimdir hünəri
Dillərin əzbəri,
Bu qəhrəmanlar.
Bizimdir çıraqban,
Günbəgün ucalan
Bu Azərbaycan.

DOĞMA DİYAR

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Məmməd Arazındır.

Allegretto grazioso

İs - tə - yi nur, ar - zu - su nur,
Hər qa - ya - sı Ko - roğ - lu - dur, Ko - roğ - lu -
- dur, Qəh - rə - man - lar nəh oğ - lu -
- dur, Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rım. bu di - ya -
- rım. Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rım. bu di - ya - rım.
Nəğ - mə - li - dir qı - şı, ya - zı Ar - pa ça -
- yı, xan A - ra - zı, xan A - ra - zı.
Ta - le - yi - ni gü - nəş ya - zıb,
Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rım, bu di - ya - rım.
Bu tor - pa - ğın, bu di - ya - rım, bu di - ya - rım.

I
İstəyi nur, arzusu nur,
Hər qayası Koroğludur,
Qəhrəmanlar nəh oğludur,
Bu torpağın, bu diyarın.

Nəqərat:
Nəgməlidir qışı-yazı,
Arpa çayı, xan Arazı.

Təyini günəş yazıb,
Bu torpağın, bu diyarın.

II
Uşaqları qızıl lələ,
Gülüsləri gur şələlə.
Ağ evləri bir ağ lələ
Bu torpağın, bu diyarın.

Nəqərat:

MƏHSUL BAYRAMI

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Yusif Həsənbəyovundur.

Scherzoso

Tar - la - lar - dan, zə - mi - lər - dən yı - ğı - lıb kən -
- din va - rı. Gə - lib məh - sul böl - gü - sü - nə ya - rış, ə - mək
dost - la - rı. Bu gün məh - sul bay - ra - mı - dır, şən - lik bi - zə
ya - ra - şır. Bu nəğ - mə - lər, bu gü - lüş - lər kən - di - mi - zə
ya - ra - şır. Şən - lik biz - zə ya - ra - şır,
kən - di - mi - zə ya - ra - şır!

I

Tarlalardan, zəmilərdən
Yığılıb kəndin varı.
Gəlib məhsul bölgüsünə
Yarış, əmək dostları.

Nəqərat:

Bu gün məhsul bayramıdır,
Şənlik bizə yaraşır.
Bu nəğmələr, bu gülüşlər
Kəndimizə yaraşır.
Şənlik bizə yaraşır,
Kəndimizə yaraşır.

II

Bir tərəfdə tüstülənir
Cərgə-cərgə ocaqlar,

Bir tərəfdə oturmuşlar
Gələn əziz qonaqlar.

III

Saz götürüb iki aşığı
Bir-biriylə yarışır,
Bu gün məhsul bayramıdır,
Şənlik bizə yaraşır.
Şənlik bizə yaraşır,
Kəndimizə yaraşır.

IV

Axşam olur, qaş qaralır,
Şənlik kəsilmir yenə,
Bu gün hamı qonaq gedir
Bir-birinin evinə.

Nəqərat:

VƏTƏN TORPAĞI

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadənin.

Moderato

Xə - yal - dan şir - in, ar - zu - dan gö -
zəl, Və - tən tor - pa - ğı. Ca - nım dan ə - zəl,
Və - tən tor - pa - ğı. A - na dan doğ - ma,
ba - la dan ə - ziz, Və - tən tor - pa - ğı,
Bir he - çik sən - siz, bir he - çik sən - siz,
Və - tən tor - pa - ğı.

I

Xəyaldan şirin,
Arzudan gözəl,
Vətən torpağı.
Canımdan əzəl,
Vətən torpağı.
Anadan doğma,
Baladan əziz,
Vətən torpağı,
Bir heçik sənsiz.

II

Vətən torpağı,
Dünyadan qoca,
Balamdan cavan,
Məsləkdən uca,
Vətən torpağı.
Həmişə cavan,
Vətən torpağı,
Bir heçik sənsiz,
Vətən torpağı.

GƏNCLİK NƏĞMƏSİ

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasovundur.

Mars

mf

Bir bay - raq u - ca - lır ə - lim - də mə - nim,
Rə - gin - də gü - nə - şin şə - fəq - lə - ri var.
Bir nəğ - mə dol - la - şır di - lim - də mə - nim,
Sö - züm - də xal - qı - mın di - lək - lə - ri var.
Mən sön - mə - yən bir a - ta - şəm, qız - dı - rı - ram gö - yü - ye - ri
Mən gənc - li - yəm, mən gü - nə - şəm, Gö - rə - cə - yəm o gün - lə - ri.

I

Bir bayraq ucalır əlimdə mənim,
Rəngində günəşin şəfəqləri var.
Bir nəğmə dolaşır dilimdə mənim,
Sözümdə xalqımın diləkləri var.

Nəqərat:

Mən sönməyən bir atəşəm,
Qızdırıram göyü-yeri.
Mən gəncliyəm, mən günəşəm,
Görəcəyəm o günləri.

II

Bir zirvə önündə dayanmışıq biz,
Bu zirvə dünyanın zəfər sesidir.
Nurlu gələcəyə aparan səhər
Bu gün milyonların şah nəğməsidir.

MİNNƏTDAR OL SƏN!

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Cavad Cavadlınıdır.

Allegro

Hə-ya-tın qə-ri-bə qa-nun-la-rı var,
Tin-gi-ni bəs-lər-sən, o-lar bir çi-nar.
Ol-ma haqq i-ti-rən, ol-ma qəl-bi dar.
Sə-nə dərs de-yə-nə
min-nət-dar ol sən! Sə-nə dərs de-yə-nə
min-nət-dar ol sən! Sə-nə dərs de-yə-nə
minnət dar ol sən!

I

Həyatın qəribə qanunları var,
Tingini bəslərsən, olar bir çinar.
Olma haqq itirən, olma qəlbi dar,
Sənə dərs deyənə
Minnətdar ol sən!

II

Çay olsan, bulagı gətir sən saya,
Bil ki, dağ üstündə dayanır qaya.
Əgər sən yetişsən şirin arzuya,
Sənə dərs deyənə
Minnətdar ol sən!

III

Ellər səcdə etsə, əgər adına,
Təkcə arxalanma istedadına.
Sən öz Ustadını gətir yadına,
Sənə dərs deyənə
Minnətdar ol sən!

NƏĞMƏMSƏN, AZƏRBAYCAN

Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri Cabir Novruzundur.

Moderato

Səs:

A - zər - bay - can,
ö - tə - cə - yəm a - dı - nı, a - dı - nı,
a - dı - nı, hey! Nə qə - dər ki, il - ha - mım var,
sö - züm var, sö - züm var, sö - züm var, hey!
Çöl - lə - rin - də nə ha - yət - siz nə - cib - lik,
nə - cib - lik. Dağ - la - rın - da bir ye - nil - məz -
ə - zm var. Dağ - la - rın - da bir ye - nil - məz -
ə - zm var. Xop: Nə va - rı - nın, döv - lə - tin - nin
a - cı - yam, Nə a - dı - nın, şö - h - rə - ti nin

SÜLH MAHNISI

Musiqisi Rüstəm Rüstəmzadənin,
sözləri Səyavuş Məmmədzadənin.

Marcia

Və - tə - nim sül - hün gö - zü - dür, Sülh o - nun ü - rək sö - zü - dür,
ilk sö - zü - dür, ilk sö - zü - dür, ilk sö - zü - dür.

Ma - ya - sı da, tə - mə - li də, A - ma - lı da, ə - mə - li də
Sülh ö - zü - dür, sülh ö - zü - dür, sülh ö - zü - dür!

Nəqərat

Al ul - du - zu - muz - Dan ul - du - zu - muz! El -
- lər gü - lər, ba - har gə - lər sən nur sa - çan - da!

Gur ol - sun hə - yat! Nur ol - sun hə - yat! Qı -
- zıl gü - nəş bo - ğul - ma - sın qa - ra tu - fan - da!

Təkrar üçün

Qurtarmaq üçün

- ra tu - fan - da! Ya - şa, Gü - nəş! Ya - şa, hə -

I
Vətənim sülhün gözüdür,
Sülh onun ürək sözüdür,
İlk sözüdür, ilk sözüdür,
ilk sözüdür.
Mayası da, təməli də,
Amalı da, əməli də
Sülh özüdür, sülh özüdür,
sülh özüdür!

Nəqərat:

Al ulduzumuz —
Dan ulduzumuz!

Ellər gülər, bahar gələr sən nur
saçanda!
Gur olsun həyat!
Nur olsun həyat!
Qızıl günəş boğulmasın qara
tufanda!

Nəqərat:

Yaşa, Günəş!
Yaşa, həyat!
Gülsün bəşər!
Gülsün bəşər, gülsün ellər!

LAYİHƏ

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə, F.Hidayətova.** Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq mahnıları antologiyası. I — VI cildlər. Bakı, «Mütərcim», 2008-2013.
2. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, Ş.Həsənova, G.Abdullazadə.** Azərbaycan bəstəkarlarının həyat və yaradıcılığı. I cild. Bakı, «Mütərcim», 2012.
3. **F.Əliyeva, N.Kazımov, T.Babayeva.** VII sinif «Musiqi» dərsliyi. Bakı, «Kövsər», 2007.
4. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə.** «Azərbaycan xalq rəqsləri». Bakı, «Mütərcim», 2011.
5. **O.Rəcəbov, F.Hidayətova.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi metodikası. Bakı, «Mütərcim», 2013.
6. **O.Rəcəbov.** I—VIII siniflər üçün «Musiqi» proqramları. Bakı, «Kövsər» nəşriyyatı, 2006.
7. **O.Rəcəbov.** V—IX siniflərdə «Musiqi kurikulumu». Bakı, «Mütərcim», 2013.
8. **O.Rəcəbov.** «Azərbaycan xalq musiqisi və müəllim hazırlığı». Bakı, «Mütərcim», 2012.
9. **O.Rəcəbov, O.İmanova və b.** XX əsr Azərbaycan professional musiqi ədəbiyyatı. Bakı, «Şirvannəşr», 2010.
10. **O.Rəcəbov və b.** Elementar musiqi nəzəriyyəsi. «Çıraq» nəşriyyatı, 2013.
11. Под редакцией Д.В. Кабалевского. Программа по «Музыке». Москва. «Просвещение», 1988 г.
12. Ümumtəhsil məktəblərinin fənn kurikulumları. Bakı, «Şərq-Qərb», 2012.

LAYIHƏ

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSIQİ 8

*Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə*

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

*Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Aytən Rauf qızı Babayeva*

Redaktor

Sevinc Nuruqızı

Bədii və texniki redaktor

Abdulla Ələkbərov

Dizayner

Firuzə İbrahimova

Rəssam

Gündüz Ağayev

Korrektor

Ülkər Şahmuradova

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2019

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 5,84. Fiziki çap vərəqi 6,0.
Formatı 70x100 1/16. Səhifə sayı 96. Ofset kağızı.
Məktəb qarnituru. Ofset çapı. Tiraj 131283. Pulsuz. Bakı—2019.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sənə kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

